

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
Формування видатків бюджету на освіту

Студентки 2 курсу, 1м групи,
спеціальності 072

Цікало Мирослави
Романівни

«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Кучер Галина
Вікторівна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов Ігор
Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні засади формування видатків бюджету на освіту.....	6
1.1. Економічний зміст і роль видатків бюджету на освіту в забезпеченні суспільного розвитку.....	6
1.2. Система видатків бюджету на освіту та джерела їх фінансування.....	10
1.3.Зарубіжний досвід функціонування та фінансування системи освіти.....	15
Розділ 2. Особливості формування та фінансування видатків бюджету на освіту в Україні.....	19
2.1. Оцінка стану та роль держави у фінансуванні галузі освіти в Україні.....	19
2.2. Аналіз результативності фінансування освіти в Україні.....	27
Розділ 3. Напрями вдосконалення фінансової політики в частині фінансування видатків бюджету на освіту.....	34
3.1. Видатки бюджету на освіту як складова стратегії суспільного розвитку.....	34
3.2. Удосконалення механізму фінансування видатків на освіту в Україні.....	37
Висновки та пропозиції.....	47
Список використаних джерел.....	50
Додатки.....	58

ВСТУП

Освіта виступає чинником, що впливає на якість життя населення та є умовою суспільного розвитку, оскільки підвищення рівня загальноосвітньої та професійної підготовки працівників, їх кваліфікації забезпечує зростання продуктивності праці, можливість розвитку, запровадження інноваційних технологій, нарощування людського капіталу. Саме завдяки постійному зростанню видатків на освіту розвинуті країни зберігають провідні позиції у світовій економіці. В більшості з них у структурі вкладень в освіту переважає державна частка. Дослідження особливостей та визначення напрямів удосконалення формування видатків бюджету на освіту є надзвичайно актуальним.

Питання проблем фінансового забезпечення розвитку освіти теоретично розробляли вітчизняні учені В. Андрущенко, Т. Боголіб, О. Бойко [13], Я. Бучковська [8], А. Величко [12], А. Дем'янчук, І. Каленюк, В. Куценко, Т. Решетілова, А. Чернобай, М. Шаварина, В. Федосов [6] та інші. Серед зарубіжних авторів слід виділити праці М. Лукашенка, В. Марцинкевича, Я. Нейматова, Г. Хога.

Важливим є визначення напрямів удосконалення процесу формування видатків бюджету на освіту в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду та національних особливостей, що визначило мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження.

Метою дослідження є розкриття теоретичних засад і особливостей процесу формування видатків бюджету на освіту та розробка пропозицій щодо його удосконалення в Україні.

Досягнення поставленої мети обумовило вирішення наступних завдань:

- дослідити теоретичні засади формування видатків державного та місцевих бюджетів на освіту;
- розкрити особливості системи видатків бюджету на освіту та джерела їх фінансування;
- узагальнити світовий досвід формування видатків на освіту;

- провести аналіз формування та фінансування видатків бюджету на освіту в Україні за останні роки;
- розробити напрями вдосконалення фінансової політики в частині фінансування видатків бюджету на освіту;
- розробити пропозиції щодо удосконалення механізму фінансування видатків на освіту.

Об'єктом дослідження є видатки бюджету як складова фінансово-економічних відносин.

Предметом дослідженням є теоретичні та практичні питання формування видатків бюджету як інструменту забезпечення соціально-економічного розвитку країни.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети були використані основні методи наукового пізнання, такі як: метод аналізу та синтезу - використаний при оцінці стану та ролі держави у фінансуванні освіти, аналогій - при дослідженні зарубіжного досвіду функціонування та фінансування системи освіти, абстрагування, економіко-статистичні методи – при виявленні головних чинників, що зумовлюють зміни в видатках бюджету на освіту.

Інформацію базою є Бюджетний кодекс України, Конституція України, нормативно-правові акти України, такі як Закон України «Про освіту», Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Указ Президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»», а також практичні матеріали Міністерства фінансів України та Міністерства освіти і науки України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних засад та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо формування видатків бюджету на освіту для забезпечення сталого розвитку економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні рекомендацій щодо вдосконалення фінансування та підвищення

результативності видатків бюджету на освіту, що сприятиме економічному розвитку країни.

Матеріали дослідження опубліковано в науковій статті «Формування та фінансування видатків бюджету на освіту» у збірнику наукових праць студентів.

Обсяг та структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 61 сторінки. Робота містить 8 рисунків, 4 таблиці та 4 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА ОСВІТУ

1.1. Економічний зміст і роль видатків бюджету на освіту в забезпеченні суспільного розвитку.

Видатки державного бюджету відіграють одну з головних ролей у розвитку нашої держави - як соціального, так і економічного. Велика кількість видів державних видатків зумовлена такими факторами, як: рівнем соціально-економічними розвитку держави, її адміністративно-територіальним устроєм, характер функцій держави, адже тільки маючи достатню суму бюджетних ресурсів держава зможе у повному обсязі виконувати свої функції.

За своїм призначенням видатки бюджету виступають інструментом розподілу й перерозподілу централізованого грошового фонду держави для забезпечення суспільного розвитку.

Видатки бюджету опосередковують економічні відносини, що виникають з приводу розподілу коштів бюджетного фонду держави. Бюджетні видатки мають економічний зміст, зумовлений суспільним способом виробництва, природою та функціями держави. Вони відіграють вирішальну роль у задоволенні потреб соціально-економічного розвитку країни. Витратна частина бюджету в більшості країн вирізняється різноманітністю, але призначена для фінансування загальнодержавних програм (інвестиційних, економічних, розвитку виробничої і соціальної інфраструктури та ін.).

Праці вітчизняних науковців присвячені видаткам бюджету, серед яких: І. Благун, О. Вовчак, В. Загорський, І. Чуй. Державні видатки вони трактували як «...законодавчо визначені норми та напрями використання коштів державного бюджету». Розкриваючи суть такого доволі прагматичного визначення, автори слушно, на мою думку, підкреслили соціально-економічну суть державних

видатків, яка визначається рівнем розвитку держави, її природою та функціями [13].

Водночас професор М. Карлін дефініцію видатків подає так: «Видатки державного бюджету являють собою особливу економічну категорію, що визначає відносини з приводу розподілу централізованого фонду грошових коштів та його використання за цільовим призначенням».

А науковець О. Василик зазначає, «що видатки бюджету – це економічні відносини, які виникають при розподілі і використанні централізованого фонду грошових коштів держави».

Розглядаючи сутність видатків та їхню роль у розподільчих процесах, я погоджуюсь з визначенням, запропонованим С. Юрієм: “Видатки бюджету уособлюють економічні відносини, які виникають у зв’язку з розподілом централізованого фонду грошових коштів держави і його використанням за цільовим призначенням”.

До того ж у Бюджетному кодексі термін «видатки» розкривається за допомогою витрат, зокрема витрати – це видатки бюджету та кошти, які спрямовуються на погашення основної суми державного боргу. Незважаючи на те, що витрати і видатки характеризують одне і те ж явище, між ними існує суттєва різниця. Видатки бюджету – це кошти, спрямовані на фінансування програм і заходів відповідно до бюджету. Видатками не вважають кошти, спрямовані на погашення боргових бюджетних зобов’язань та повернення надмірно сплачених коштів. До витрат, навпаки, належать кошти, які використовуються з метою погашення державного боргу.

Загальноприйнятим в економічній теорії та практиці є визнання провідної ролі видатків бюджетів у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства. На обсяги, склад і структуру видатків бюджетів впливають обсяги і характер функцій держави, адже в умовах товарно-грошових відносин будь-яка держава повноцінно зможе виконувати свої функції, маючи для цього необхідну суму бюджетних ресурсів. Тому важливим завданням фінансової науки і практики є формування

концептуальних підходів до трактування сутності видатків бюджетів, їхнього змісту й форм.

Систематизацію поглядів дослідників щодо сутності поняття «видатки» наведено в додатку А.

Відповідно до Бюджетного кодексу України: «державний бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду... Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених бюджетом» [1].

Відповідно до ст. 10 Бюджетного кодексу України, видатки бюджету класифікуються за: бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету); ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету); функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету); за економічною класифікацією (рис.1.1) [1].

Рис.1.1. Класифікація видатків бюджету
Джерело: побудовано на основі [1]

Отже, бюджетні видатки – це завершальний етап перерозподільчих процесів, пов'язаний з розподілом і використанням централізованого фонду грошових коштів держави відповідно до її функцій.

Освіта — це суспільне явище, яке впливає на всі сфери економічного життя суспільства та є вагомим елементом на шляху досягнення високих темпів економічного зростання та добробуту суспільства. Вона являє собою специфічну галузь сфери духовного виробництва, яка займається формуванням знань та вмінь підростаючого покоління, його вихованням, підготовкою кадрів.

Перехід до ринкових відносин в Україні ставить зростаючі вимоги перед сферою освіти, вимагає постійного підвищення якісного рівня загальноосвітньої та професійної підготовки кожного працівника. Освіта має значний вплив на відтворення робочої сили. Це насамперед вплив на підвищення якості робочої сили, її здатності вчасно пристосуватися до нових вимог, які ставить ринок. Адже зростання освітнього рівня робітників виступає суттєвою передумовою кращої їх адаптації до праці в умовах прискореного розвитку науки, техніки та сучасних технологій. Розвиток творчого потенціалу працівника, який залежить від системи загальної та професійної освіти, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів є суттєвими факторами зростання продуктивності праці, а також й економічного зростання держави.

Саме завдяки постійному зростанню витрат на освіту розвинені країни зберігають провідне становище у світовій економіці. При цьому досвід багатьох країн засвідчує той факт, що в більшості з них у структурі вкладень в освіту переважає державна частка. Основною причиною цього є те, що освіта — це той фактор, котрий громадянин може використовувати для підвищення свого життєвого рівня. Гарантований рівний чи у крайньому разі мінімальний доступ до освіти слугує цілям забезпечення рівних прав та соціальних свобод населенню тієї чи іншої країни.

Іншою важливою причиною державної підтримки освіти є суспільно-корисна цінність витрат на освіту. Вигоду від наявності громадян з високим рівнем освіти отримує не лише окремо взята людина, але й суспільство в

цілому. Інакше кажучи, суспільна вигода від освіти перевищує суму тих вигод, які отримують окремі громадяни, й саме тому держава в більшості випадків не залишає питання про визначення рівня освіти на розсуд ринку, тому що ринок не завжди правильно враховує потреби та інтереси всього суспільства, тим більше, що послуги освіти, як правило, носять довгостроковий характер, а отже, й від них залежить довгострокова перспектива економічного та соціального розвитку країни в цілому.

1.2. Система видатків бюджету на освіту та джерела їх фінансування

Видатки бюджету поділяються на види, які можуть характеризуватися якісними та кількісними показниками. Якісна ознака характеризує економічну природу і суспільне призначення кожного виду бюджетних видатків, а кількісна – їх величину. Невідповідність між потребами в фінансових ресурсах та реальними їх надходженнями до бюджетних фондів формують явище недофінансування або змушують звертатися до боргових джерел їх фінансування. Це може призвести до недофінансування (більше половини) усіх галузей економіки та соціально-культурної сфери, інфляції, бюджетного дефіциту, соціально-економічної нестабільності, зростання недовіри до влади, скорочення чисельності населення тощо.

Відповідно до Закону України "Про освіту" навчальні заклади освіти фінансуються за рахунок коштів з відповідних бюджетів, галузей народного господарства, підприємств та організацій, додаткових джерел [2]. Основними джерелами видатків на освіту є державний і місцеві бюджети.

У державному та місцевих бюджетах України передбачаються видатки на освіту, які згідно із бюджетною класифікацією містять видатки на фінансування таких закладів і заходів:

- дошкільна освіта;
- загальна середня освіта (загальноосвітні навчальні заклади, загальноосвітні спеціалізовані школи-інтернати, загальноосвітні спеціалізовані

навчальні заклади);

- професійно-технічна освіта;
- вища освіта (вищі навчальні заклади I і II рівнів акредитації, вищі навчальні заклади III і IV рівнів акредитації);
- післядипломна освіта;
- позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми;
- програми матеріального забезпечення навчальних закладів;
- дослідження і розробки у сфері освіти;
- інші заклади та заходи у сфері освіти.

Загальна освіта охоплює дошкільну, загальну середню та позашкільну освіту.

Дошкільна освіта є первинною складовою системи освіти. Саме в період дошкільного виховання формуються моральні принципи та відбувається становлення особистості дитини. Право дитини на здобуття дошкільної освіти реалізується через діяльність дошкільних навчальних закладів.

Загальноосвітній навчальний заклад забезпечує реалізацію права громадян на загальну середню освіту, яка є обов'язковою основною складовою неперервної освіти. До загальноосвітніх навчальних закладів належать середні загальноосвітні школи, спеціалізовані школи (школи-інтернати), гімназії, ліцеї, колегіуми, загальноосвітні школи-інтернати, спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати), загальноосвітні санаторні школи (школи-інтернати), школи соціальної реабілітації, вечірні (змінні) школи.

Позашкільна освіта є складовою системи неперервної освіти і спрямована на розвиток здібностей та обдарувань дітей, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні. Позашкільна освіта здійснюється переважно позашкільними навчальними закладами, до яких належать будинки, палаци, центри, станції дитячої, юнацької творчості, школи мистецтв, дитячо-юнацькі спортивні школи, студії, учнівські та студентські клуби, початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади та інші [8].

Видатки на освіту належать до поточних видатків бюджету. Розміри видатків на їх утримання визначаються спеціальними документами – кошторисами. Відповідно до Бюджетного кодексу України: «кошторис – основний плановий фінансовий документ бюджетної установи, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень» [1].

Розподіл видатків на фінансування загальної освіти між державним та місцевими бюджетами регламентується ст. 87–91 Бюджетного кодексу України. «До видатків на загальну освіту, які здійснюються із Державного бюджету України, належать видатки на: загальну середню освіту (спеціалізовані школи (зокрема школи-інтернати) державної власності, загальноосвітні школи соціальної реабілітації), позашкільні навчальні заклади та заходи з позашкільної роботи з дітьми згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України» [1].

Основні джерела фінансування розвитку освіти (державний та місцеві бюджети) можуть доповнюватися джерелами, віднесеними до категорії додаткових. Серед них варто назвати такі: плата за навчання, підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів згідно з укладеними договорами; плата за надання додаткових освітніх послуг; доходи, одержані за науково-дослідні роботи та послуги, виконані навчальним закладом на замовлення підприємств, установ, організацій та громадян; доходи від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, підприємств, цехів і господарств, від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання; дотації місцевих бюджетів; кредити банків; добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій, окремих громадян; тощо.

У разі одержання коштів з додаткових джерел бюджетні асигнування навчально-виховних закладів, установ та заходів системи освіти не

зменшуються. Бюджетні асигнування на освіту та позабюджетні кошти не підлягають вилученню.

Входження країни в європейський освітній простір, а також зумовлені цим процесом зміни у вітчизняній системі освіти актуалізували вдосконалення фінансового забезпечення розвитку вищої освіти. Достатній обсяг фінансування вищої освіти можна забезпечити через розширення переліку традиційних і використання нових джерел фінансових ресурсів.

Зокрема, до дозволених джерел фінансування вищої освіти останніми роками включено такі: стипендії та гранти різних громадських, у тому числі міжнародних, фондів та організацій, кредити комерційних банків та інших кредитних установ, а також державні чи муніципальні безвідсоткові кредити на навчання.

У додатку Б наведені джерела фінансування освіти в Україні за окремими ланками навчання. На основі цієї інформації можна зробити висновок, що додаткові джерела фінансування розвитку освіти відіграють важливу роль.

З 1 січня 2015 року відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України» та змін до Бюджетного Кодексу України запроваджується освітня субвенція. Освітня субвенція надається місцевим бюджетам з метою фінансового забезпечення реалізації делегованих органам місцевого самоврядування повноважень у сфері освіти. Кошти освітньої субвенції спрямовуються на фінансування певних типів навчальних закладів, до яких відносяться: загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів; шкільні відділення навчально-виховних комплексів "дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад", "загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад"; спеціалізовані школи (школи-інтернати), включаючи школи-інтернати з поглибленим вивченням окремих предметів і курсів для поглибленої підготовки дітей в галузі науки і мистецтв, фізичної культури і спорту, інших галузях, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою; ліцеї (ліцеї-інтернати); гімназії (гімназії-інтернати); колегіуми (колегіуми-інтернати); вечірні (змінні) школи; загальноосвітні навчальні

заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні санаторні школи-інтернати; спеціальні загальноосвітні школи-інтернати; загальноосвітні навчальні заклади для дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки (крім дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей); спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, навчально-реабілітаційні центри. Освітня субвенція спрямовується на оплату поточних видатків навчальних закладів.

Формування бюджетних видатків на освіту в Україні починається на стадії планування, за основу береться очікуване виконання бюджету по видатках за попередній період. Звітні дані про виконання бюджетів за видатками, що є у розпорядженні як Міністерства фінансів України, так і у фінансових органів, як правило, за півріччя, доповнюються оцінкою очікуваного виконання показників по видатках за період, який залишається до кінця року. Із одержаних видатків виключаються ті, яких не буде у плановому році.

В цілому процес планування системи видатків представляє собою складну процедуру, яка базується на принципах обґрунтованості, збалансованості та пріоритетності витрат та ін. При цьому ключовим принципом планування видатків є необхідність дотримання пропорційності розподілу коштів.

Планування видатків Державного бюджету України на освіту передбачає розробку головним розпорядником бюджетних коштів галузі освіти – Міністерством освіти і науки України бюджетного запиту для подання Міністерству фінансів України відповідно до вимог інструкції з підготовки бюджетних запитів з урахуванням звітів про виконання паспортів бюджетних програм, а також висновків про результати контрольних заходів, проведених органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, у терміни та порядку, встановлені Міністерством фінансів України [8].

Планування видатків місцевих бюджетів здійснюється з використанням формульного підходу, суть якого полягає в розрахунку обсягів видатків на основі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригувальних коефіцієнтів.

В сучасних умовах, коли відбувається процес децентралізації, реформування бюджетної політики, особливе значення надається питанням бюджетного планування як дієвого інструмента реалізації виконання програми соціально-економічного розвитку країни.

1.3. Зарубіжний досвід функціонування та фінансування системи освіти

В умовах оновлення системи освіти в Україні, пошуків шляхів і засобів її модернізації та удосконалення, особливого значення набуває вивчення та використання зарубіжного досвіду, а також аналіз сучасного стану функціонування та фінансування системи освіти в інших країнах.

Економічно розвинені країни не заощаджують на освіті. Вони щорічно кардинально збільшують витрати на освіту з бюджету, забезпечуючи таким чином свій майбутній розвиток. Достатньо навести такі приклади: Німеччина витрачає на ці цілі –12%, Франція – 16%, Фінляндія – 7,2% від річного обсягу валового внутрішнього продукту. Участь приватних фондів в фінансуванні системи освіти не перевищує 6% [26, с. 75-84].

Щодо вищої освіти, то в розвинених країнах частка державного фінансування вищої освіти є дуже різною. Якщо в Європі, й особливо в скандинавських країнах, роблять акцент на державному фінансуванні системи освіти, то в розвинутих країнах інших регіонів світу велика частка інших джерел фінансування вищої освіти. Так, за даними Організації економічної співпраці й розвитку (ОЕСР) в таких країнах, як США, Японія, Австралія, Ізраїль, приватні кошти складають більше половини усіх джерел фінансування вищої освіти. А в Південній Кореї й Чилі – сягають 75%. В результаті, в цих

державках відзначається високий рівень цін на вищу освіту. Згідно з інформацією ОЕСР в середньому в Європі плата за навчання одного студента складала \$1 100, а в США сягала \$5 500 [83].

У Голландії частка держави у фінансуванні вищої освіти становить 90 %, у Німеччині – 95 %, у Великобританії – 62 %. При цьому частка плати за навчання у структурі бюджету вищого навчального закладу у всіх цих країнах значно нижча. В Англії плата за навчання складає 12 %, а студенти Голландії, Німеччини, Фінляндії, Швеції взагалі не сплачують за навчання. У Новій Зеландії університети фінансуються на 96 % урядом, а 4 % становлять доходи від плати за навчання [40].

Згідно з рейтингом глобальної конкурентоспроможності ВЕФ 2015/16 рр. Україна посіла високе місце — 14-те серед 144 країн — за кількістю осіб, які здобувають вищу освіту. Проте за показниками її якості, взаємозв'язку між освітніми закладами та бізнесом, впровадження інноваційних технологій у виробництво, здобутків академічних, зокрема гуманітарних, наук Україна перебуває на досить низьких позиціях [82].

Для визначення обсягів фінансування у різних країнах застосовують також диференційовані критерії щодо навчальних програм. Навчальні заклади реалізують освітні програми, які можуть значною мірою розрізнятися за обсягами витрат. Технічні, медичні спеціальності коштують набагато більше через необхідні значні витрати на обладнання.

Цікавим є досвід Великої Британії щодо врахування вказаних відмінностей між закладами. Тут розрахунок обсягів фінансового забезпечення поточної діяльності виконує спеціальна Рада з фінансування вищих навчальних закладів Великої Британії (HEFCE) на основі чотирьох груп спеціальностей: медичні та ветеринарні спеціальності; точні та природничі науки, технологічні та інженерні спеціальності; спеціальності, що потребують лабораторного обладнання; спеціальності, які не потребують лабораторного обладнання. Для кожної групи розраховується стандартний або базовий обсяг фінансового забезпечення кожного ВНЗ (на основі чисельності студентів очної форми,

спеціальностей, категорій студентів, специфіки закладу). Стандартний обсяг фінансового забезпечення ВНЗ є розрахунковою величиною, яка коригується залежно від фактичного обсягу отриманих закладом коштів [23 с. 21–31].

У сучасних умовах все більше країн запроваджує новий вид фінансування вищої освіти – кредитування студентів. Кредити на отримання вищої освіти є основною формою фінансування вищої освіти у Китаї, Японії, Франції, Англії, Росії. Більшість країн ввели систему освітніх кредитів для того, щоб значно зменшити бюджетні витрати на вищу освіту та поступово перейти до ситуації, коли вищі навчальні заклади фінансуються в основному за рахунок плати за навчання. Так сталося у Австралії, Великобританії, Нідерландах, Новій Зеландії, США. Кредити студентам для плати за навчання надаються державою, вищими навчальними закладами, приватними організаціями. У двох останніх випадках держава, як правило, виступає гарантом повернення кредиту. Широке використання освітніх кредитів зменшує витрати держави на освіту та навантаження на бюджет.

Також надзвичайно різноманітним і цікавим для вивчення є світовий досвід фінансування вищих навчальних закладів за результатами діяльності. Так, у Сполучених Штатах Америки практика фінансування за результатами діяльності дуже різноманітна, у кожному штаті застосовуються інші формули результативного фінансування, які до того ж, постійно удосконалюються. Практично кожний штат застосовує власні формули, але загальною тенденцією є ускладнення і введення стимулювальних механізмів виділення фінансових ресурсів, основою цього є показники успішності.

Наприклад, у штаті Мен починаючи з 2014 року базове фінансування закладу зростає від 5 % до 30 % у рік на основі успішності. Для цього основними є такі показники: кількість присуджених дипломів (додаткові бали за випускників коледжів віком понад 30 років, які отримують соціальні стипендії); чисельність випускників за природничими, технічними, математичними, інженерними спеціальностями (STEM), у сфері охорони здоров'я та інших пріоритетних галузях; кількість дослідницьких грантів та

інших контрактів за рік; обсяги дослідницьких грантів та інших контрактів за рік; кількість присуджених дипломів на 100 тис. дол. доходів від плати за навчання, державних асигнувань та інших доходів [81].

Отже, загальною ознакою для країн із ринковою економікою є різноманітність джерел фінансування освіти, у тому числі кредитних.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА ОСВІТУ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка стану та роль держави у фінансуванні галузі освіти в Україні

Стаття 55 Конституції України встановлює, що в Україні кожен має право на освіту. При цьому, повна загальна середня освіта є обов'язковою. За Конституцією, держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [3]. Адже, як свідчить приклад розвинутих держав, чим вищий рівень освіченості їх населення, тим вищий рівень їх економічного розвитку. Саме тому всі розвинуті країни світу спрямовують значну частину своїх фінансових ресурсів на підтримку та забезпечення розвитку вищої освіти.

Вища освіта є одним із небагатьох благ, яка створює позитивний зовнішній ефект для суспільства і за яке населення погоджується платити. Так приблизно 2/3 батьків погоджуються нести серйозні фінансові витрати, для того щоб дати своїм дітям якісну вищу освіту. Підтвердженням цього є те, що сьогодні 55 % бюджету вищої освіти становить плата за неї. Для порівняння дана частка у Великій Британії становить 12 %, у Канаді – 11 %, У США – 14 % [41].

Законодавство України містить понад 70 законодавчих та нормативно-правових актів, у яких визначаються джерела фінансування всіх видів освіти та врегульовані ті чи інші фінансові аспекти діяльності навчальних закладів. Такий суттєвий обсяг законодавчих та підзаконних актів свідчить про

усвідомлення суспільством необхідності правового врегулювання фінансової діяльності у цій сфері.

Аналіз законодавчої бази щодо фінансування освіти та документів, які дозволяють зробити висновки про реальне виконання цих актів, свідчить, що сучасна ситуація з фінансуванням освіти не повною мірою відповідає законодавчій базі. Загальні фінансові витрати для розвитку системи освіти в цілому базуються на нормах законодавства про освіту в частині фінансування системи освіти і заходів, спрямованих на забезпечення державних гарантій педагогічним та іншим працівникам організацій системи освіти, проте, як правило, цих коштів ніколи не буває достатньо.

Протягом останніх років спостерігається зниження частки держсектору в економіці, в тому числі видатків на освіту (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Структура видатків зведеного бюджету за функціями у 2014-2017 рр., % ВВП

Функції	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Освіта	6,40	5,80	5,40	6,00
Соціальний захист	3,70	3,90	4,60	5,60
Пенсії	5,10	5,00	6,20	5,40
Відсотки за запозиченнями	3,20	4,40	4,00	4,30
Правоохоронні органи	2,90	2,80	3,00	3,40
Медицина	3,60	3,60	3,20	4,00
Збройні сили	1,70	2,60	2,50	2,90
Чинівницький апарат	1,70	1,60	1,60	2,20
Транспорт	1,20	1,60	1,20	1,90
Інші галузі економіки	0,60	0,90	1,20	1,50
Культура та спорт	0,90	0,80	0,70	0,90
Комунальне господарство	1,10	0,80	0,70	1,10
Сільське господарство	0,40	0,30	0,20	0,50
Охорона довкілля	0,20	0,30	0,30	0,30
Паливно-енергетичний комплекс	0,60	0,10	0,10	0,10
Всього	33,40	34,30	35,10	40,90

Джерело: побудовано на основі [85]

Наведені дані свідчать, що на освіту у 2017 році було використано 177 756 млн грн., що становить 6,0% до ВВП, тоді як видатки на медицину становили

102 392 млн грн. (або 4% до ВВП), видатки на охорону довкілля - 7 349 млн грн. (або 0,3 % до ВВП).

Найбільшу частку в структурі видатків держбюджету становлять міжбюджетні трансферти, витрати на соціальний захист та загальнодержавні функції. Найменшу частку становлять видатки на духовний і фізичний розвиток та охорону навколишнього природного середовища. Щодо структури видатків у динаміці, то слід зазначити: їх частка щорічно зменшується на освіту, охорону здоров'я та економічну діяльність; їх частка щорічно зростає на загальнодержавні функції; у зв'язку з подіями на сході України зросли витрати на оборону.

Хоча бюджетна система переважно відповідає загальним принципам побудови, правилам формування державних видатків та їх розподілу за пріоритетними напрямками розвитку соціально-економічної системи, але, зважаючи на розвинуті країни, на реалізацію програм соціальної спрямованості має спрямовуватися не менше 50 % видатків зведеного бюджету.

Так, згідно зі ст. 61 Закону України «Про освіту», у Державному бюджеті України на освіту повинно передбачатися не менше 10 % валового внутрішнього продукту [2]. Частка видатків на освіту щодо валового внутрішнього продукту та частка видатків на освіту в структурі зведеного бюджету в останні роки проілюстрована так (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Видатки на освіту у відношенні щодо ВВП та видатків Зведеного бюджету

Категорія видатків	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Видатки на освіту, млн грн	86 254	101 561	105 539	100 110	114 193	129 435	177 756
Видатки на освіту щодо ВВП	6,6%	7,2%	7,2%	6,3%	5,7%	5,4%	6,0%
Видатки на освіту щодо видатків Зведеного бюджету	20,7%	20,6%	20,9%	19,1%	16,0%	15,5%	11,1%

Джерело: побудовано на основі [85]

Наведені дані свідчать, що протягом 2011-2013 рр частка видатків на освіту щодо видатків Зведеного бюджету складала близько 20%, проте починаючи з 2014 року і до сьогодні – цей показник зменшується. Зокрема, в 2017 році цей показник становив 11,1%, що на 9,6% менше ніж у 2011 році. Аналіз динаміки бюджетного фінансування освіти дозволяє зробити висновки, що до виконання передбаченого законом фінансування освіти у розмірі не меншому, ніж 10 % валового внутрішнього продукту, ще досить далеко.

Отже, коли йдеться про необхідність детальнішого регулювання освітньої галузі у фінансовому плані, то загальнодержавні закони у сфері освіти щодо фінансування слід розглядати не окремо, а в комплексі з усією системою українського законодавства, передусім у бюджетній сфері.

Щодо ролі держави у фінансуванні освіти, то в Україні переважає державне фінансування освіти.

Аналізуючи динаміку видатків Зведеного бюджету на освіту протягом 2011-2017 років, бачимо, що витрати як державного, так і місцевих бюджетів України протягом останніх років зростають (рис 2.1).

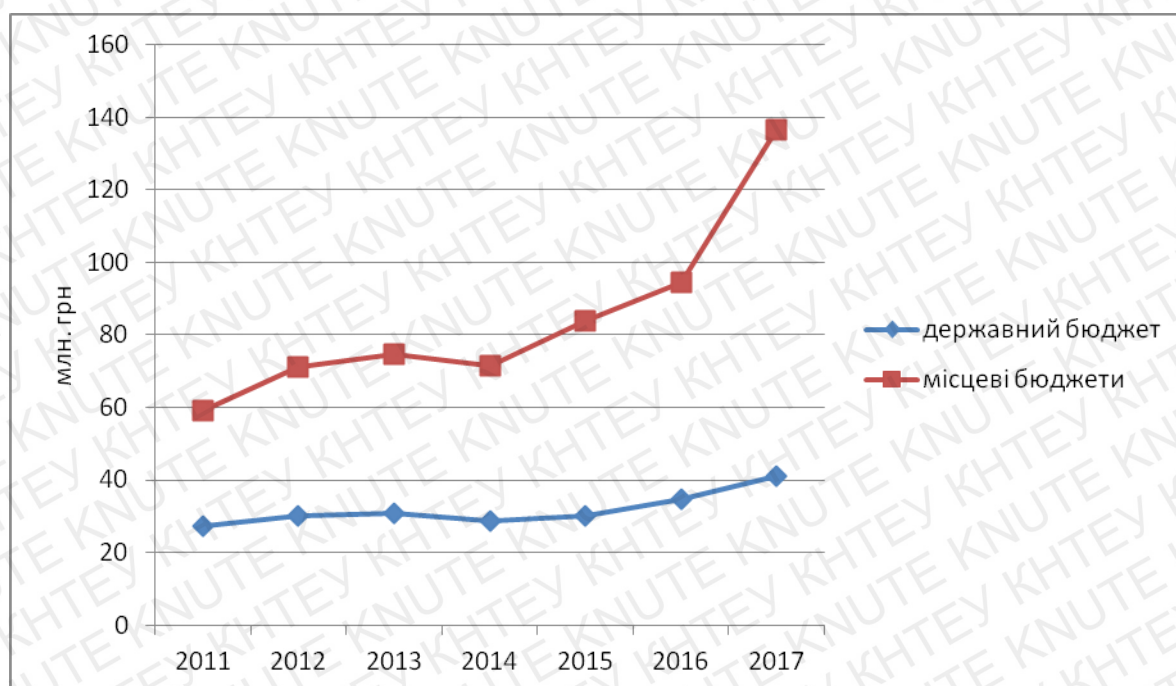

Рис.2.1. Видатки державного та місцевих бюджетів України на освіту в 2011-2017 роках

Джерело: побудовано на основі [85]

Структура видатків Зведеного бюджету України на освіту засвідчує, що місцеві органи державної влади та органи місцевого самоврядування наділені значними повноваженнями щодо фінансового забезпечення освіти. На місцеві бюджети припадає основна частина фінансового забезпечення освіти, а частка видатків державного бюджету є менш значною.

Порівнюючи видатки на освіту державного та місцевих бюджетів у 2014-2017 рр., бачимо, що частка видатків місцевих бюджетів постійно зростає. Зокрема, у 2014 р. видатки місцевих бюджетів на освіту становили 71,35% (тобто 71 432 млн. грн.), а видатки державного бюджету на освіту – 28,65% (тобто 28 678 млн. грн.). У 2017 році ці показники становили відповідно 76,86% (136 616 млн. грн) та 23,14% (41 140 млн. грн.) (рис 2.2).

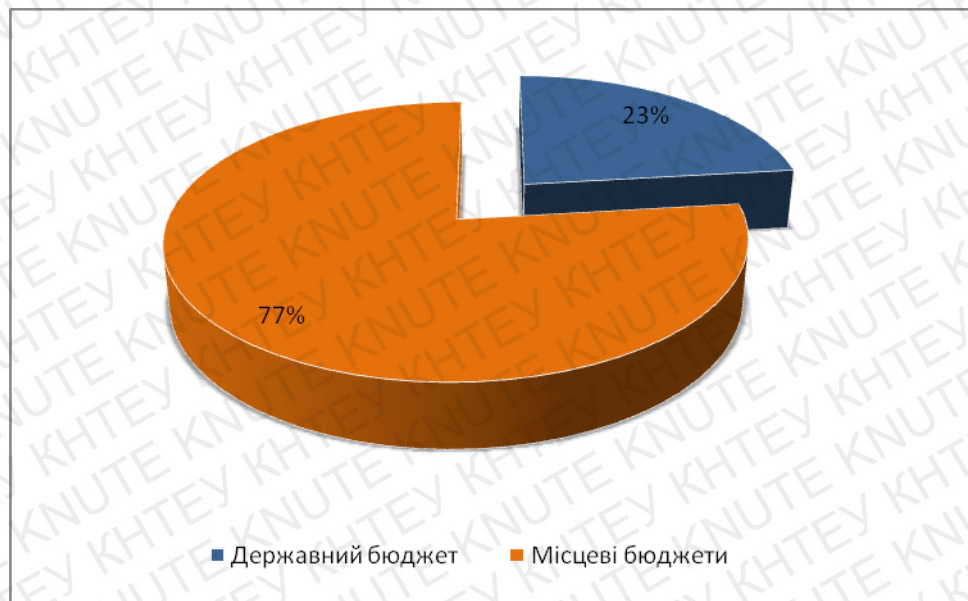

Рис.2.2. Структура джерел фінансування видатків Зведеного бюджету на освіту у 2017р.
Джерело: побудовано на основі [85]

Наведені дані в таблиці 2.3 свідчать, що видатки державного бюджету зростають у абсолютному значенні протягом 2011-2017 років, але у відносному - зменшуються. Так, у 2011 році видатки державного бюджету становили 27 233

млн. грн. (що складає 2,1 % до ВВП), а у 2017 році – 41 140 млн. грн. (1,6%), що на 0,5 % менше.

Таблиця 2.3

**Видатки державного та місцевих бюджетів на освіту в Україні
за 2011-2017 рр.**

Рік	Державний бюджет		Місцеві бюджети	
	млн. грн.	у % до ВВП	млн. грн.	у % до ВВП
2011	27 233	2,1	59 021	4,5
2012	30 243	2,2	71 318	5,1
2013	30 943	2,1	74 596	5,1
2014	28 678	1,8	71 432	4,6
2015	30 186	1,5	84 008	4,2
2016	34 825	1,5	94 610	4
2017	41 140	1,6	136 616	5,3

Джерело: побудовано на основі [85]

Структура витрат у галузевому розрізі за 2015-2017 роки є практично незмінною. Держава вважає пріоритетними загальну середню та вищу освіту, інші сфери фінансуються здебільшого за залишковим принципом. Так, у 2017 році на загальну середню освіту було спрямовано 84 346,3 млн. грн., на вищу освіту – 38 681,1 млн. грн, а на професійно-технічну освіту було спрямовано лише 8 278,9 млн. грн .

Більш важливим є показник відношення видатків на освіту до ВВП, що відображає виконання соціальних стандартів фінансування освіти, який популярний у зарубіжній практиці (табл. 2.4).

Таблиця 2.4
Структура видатків зведеного бюджету на освіту протягом 2015-2017 рр.

	2015 р.		2016 р.		2017 р.	
	Загальні видатки зведеного бюджету, млн. грн.	Видатки у % до ВВП	Загальні видатки зведеного бюджету, млн. грн.	Видатки у % до ВВП	Загальні видатки зведеного бюджету, млн. грн.	Видатки у % до ВВП
Всього	679 871,40	100	835 832,10	100	1 056 759,90	100
з них						
на освіту – всього	114 193,50	5,8	129 437,70	5,4	177 755,70	6,0
у тому числі						
дошкільну	18 142,20	0,9	20 115,50	0,8	28 207,20	0,9
загальну середню	49 668,30	2,5	56 532,00	2,4	84 346,30	2,8
професійно- технічну	6 171,20	0,3	6 182,30	0,3	8 278,90	0,3
Вищу	30 981,80	1,6	35 233,60	1,5	38 681,10	1,3

Джерело: побудовано на основі [86]

Позитивним є зростання показника видатків на освіту у відсотках до ВВП до 6,0 % в 2017 році. Проте рівень видатків на освіту має становити 10 % національного доходу, що складає приблизно 8 % від ВВП. Отже, за даним критерієм Україна не виконує проголошених у Законі України «Про освіту» стандартів. Як видно таблиці 2.5, з 2015 р. у відсотках до ВВП видатки на освіту на окремі галузі залишаються практично сталими.

Аналізуючи обсяги бюджетного фінансування освіти за окремими її складниками протягом 2015-2017 рр. (рис. 2.3), можна зазначити, що домінуючими статтями видатків зведеного бюджету є видатки на загальну середню та вищу освіту. У 2017 збільшилася частка видатків на загальну середню освіту до 47,5%, зокрема у 2015 році цей показник становив 43,5%. А

частка видатків на вищу освіту у 2017 р. зменшилася на 5,4% порівняно з 2016 роком.

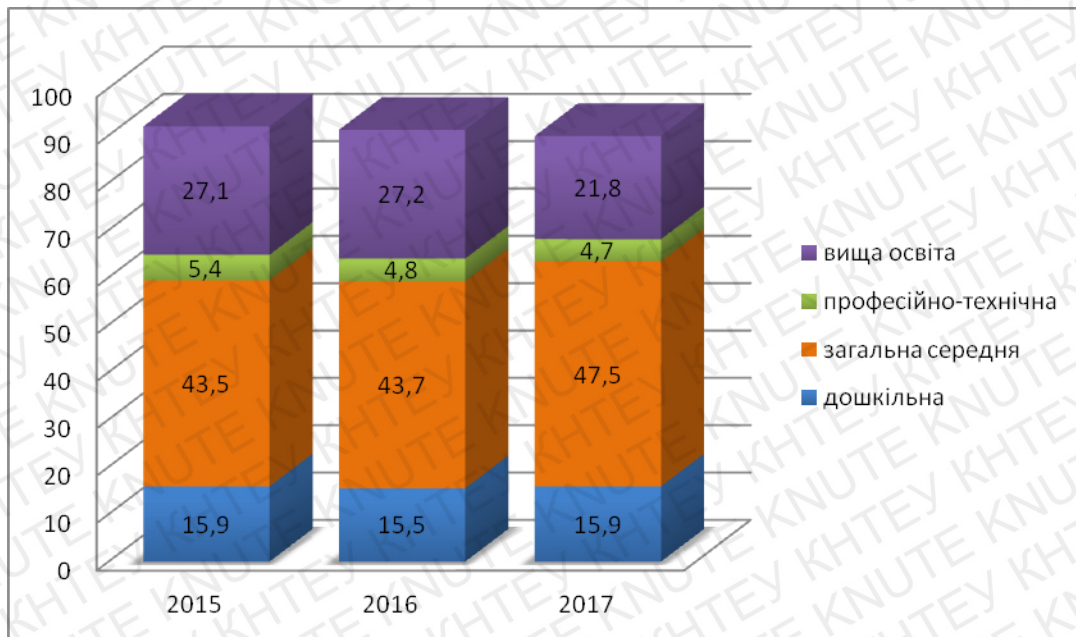

Рис.2.3. Частка окремих підгалузей у % до загальних видатків на освіту
Джерело: побудовано на основі [86]

Видатки на фінансування вищої освіти в Україні знизилися з 2,3% ВВП у 2010 р. до 1,3% у 2017-му. Незважаючи на зменшення державного фінансування, за загальним відносним показником рівня видатків на вищу освіту Україна випереджає Об'єднане Королівство, Нідерланди, Швецію, Ізраїль, Францію, Німеччину і багато інших країн, що посідають значно вищі місця за показником якості вищої освіти [87, 83].

Отже, проведене дослідження сучасного стану фінансування освіти в Україні свідчить, що для розв'язання проблем галузі головним завданням, на мій погляд, має стати забезпечення достатнього фінансування галузі, шляхом оптимізації бюджетних та позабюджетних джерел її розвитку.

Особливу роль повинна відігравати система управління та контролю за діяльністю бюджетних установ щодо ефективності використання фінансових ресурсів держави. Для поліпшення становища, що склалося, політику фінансування освіти потрібно формувати відповідно до соціально-економічної доцільності здійснених бюджетних видатків та поєднання вітчизняного й світового досвіду. Сукупність перерахованих заходів в кінцевому результаті

має сприяти вихованню всебічно освіченої особистості, з притаманним їй системним світоглядом і логічним мисленням, знання та навички якої відповідатимуть профілю її діяльності.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що питання фінансування освіти не слід розглядати автономно без їх тісної прив'язки до економічного розвитку країни. Так, бюджетне фінансування освіти значною мірою залежить від обсягу державного бюджету та необхідності подолання дефіциту фахівців у стратегічно важливих для держави напрямках, а потреба бізнесу у висококваліфікованих фахівцях є підставою та стимулом для розвитку в основному позабюджетних джерел фінансування освіти.

2.2. Аналіз результативності фінансування освіти в Україні

Важливим показником є виконання бюджету за видатками на освіту. Адже виконання бюджету означає забезпечення повного і своєчасного надходження запланованих доходів, податків і податкових платежів до всіх ланок бюджетної системи та своєчасне, повне й безперервне фінансування всіх видатків затверджених у бюджеті. Ця частина бюджетного процесу включає заходи щодо виконання дохідної і видаткової частин кожного із бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України [9].

До завдань, що вирішуються при виконанні бюджетів: максимальну мобілізацію всіх доходів бюджетів, орієнтацію всіх установ і організацій, які фінансуються з бюджету на економне і ефективне використання бюджетних коштів, удосконалення форм і методів фінансового контролю за виконанням перед бюджетом фінансових зобов'язань підприємствами, організаціями всіх форм власності, контроль за своєчасним фінансуванням бюджетних установ.

Аналізуючи виконання зведеного бюджету за видатками на освіту у порівнянні із відповідними затвердженими показниками видаткової частини бюджету, бачимо, що видатки зведеного бюджету України на освіту

невиконані. Видатки зведеного бюджету на освіту затверджені в сумі 153 572 812 441,02 грн. та проведені в сумі 147673912956,01 грн. (рис 2.4).

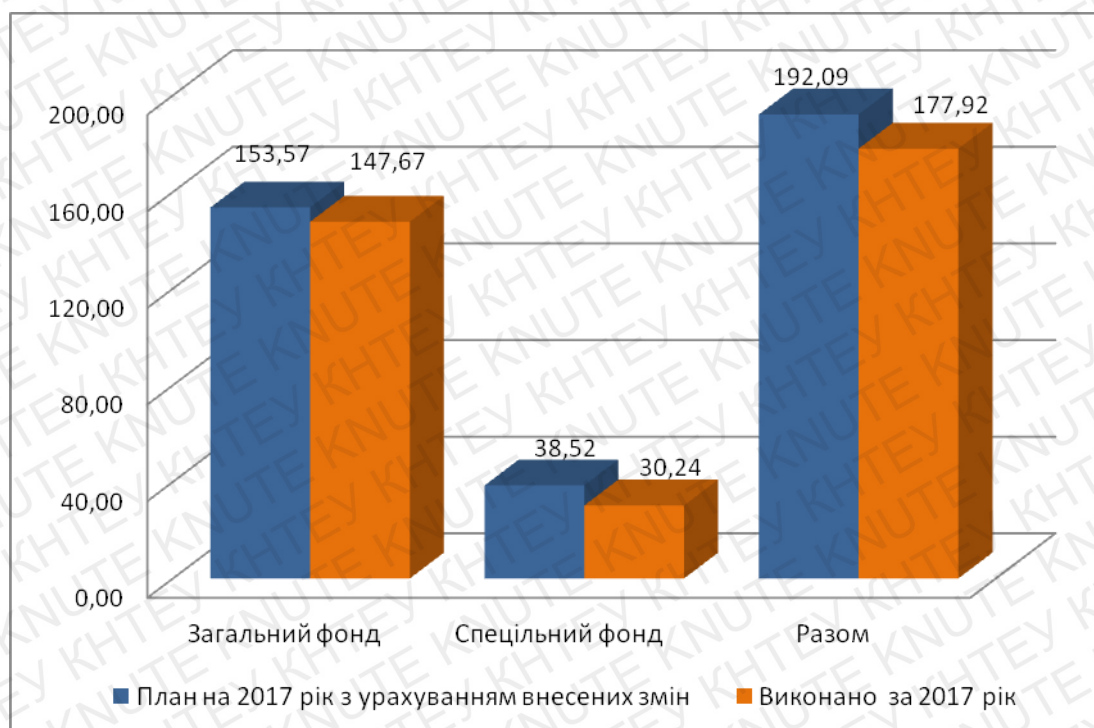

Рис.2.4. Виконання зведеного бюджету на освіту, млрд. грн.
Джерело: побудовано на основі додатку В

Отже, виконання зведеного бюджету за видатками на освіту 2017 року не відповідає плановим показникам кошторису.

До причин незадовільного виконання бюджету на сьогоднішній день можна віднести: бюджетна заборгованість, що продовжує посилювати напругу у бюджетній системі; відсутність чітких і повних юридичних регламентацій для використання учасниками бюджетного процесу; відсутність повної, точної та своєчасної інформації з бухгалтерського обліку щодо здійснення державного бюджету; відсутність достатньої відповідальності за витрачання державних коштів; відсутність інформації, необхідної для визначення доцільності витрачання бюджетних коштів; складні, неефективні та трудомісткі процедури по контролю за видатками, що сприяють збільшенню залишку коштів державного бюджету, коли потреба бюджету в запозичених коштах залишаються надмірними.

Щодо вищої освіти, то вона сьогодні знаходиться в процесі трансформації, що зумовлено як світовими тенденціями (в т.ч. становлення економіки знань, інформаційного суспільства, нові вимоги виробництва до освітнього капіталу), так і реформаційні перетворення в державі та українському суспільстві. Фінансування вищої освіти в Україні здійснюється з використанням кошторисно-бюджетного методу.

Аналізуючи кількість студентів вищих навчальних закладів за джерелами фінансування їх навчання за 2017/2018 рр., можна зазначити, що частка фінансування навчання за рахунок фізичних осіб є найбільшою і складає – 50%, тобто 773740 студентів, в той час, коли частка фінансування навчання за рахунок державного бюджету – 44%, тобто 684685 студентів (рис 2.5).

Рис.2.5. Питома вага студентів (%), які навчаються
Джерело: побудовано на основі [86].

Варто зазначити, що у сучасних умовах нестача бюджетних коштів на належне функціонування вищої освіти змушує дотримуватися принципу його багатоканального фінансування із залученням позабюджетних джерел.

Сьогодні надзвичайно важливим є забезпечення максимальної ефективності використання бюджетних коштів вищими навчальними закладами.

У структурі видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту найбільша їх частка витрачалась на оплату праці і нарахування на заробітну плату (67,9–81,2 %), на закупівлю товарів і послуг – 15,0–22,9 %, з них більше половини (50,1–57,5 %) складали видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв.

У 2017 р. відбулось значне підвищення частки видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту за напрямом «Оплата праці і нарахування на заробітну плату» (рис. 2.6). Видатки на зазначену статтю зменшувались у відносному обсязі з 78,3 % у 2014 р. до 67,9 % у 2016 р. У 2017 р. ця величина зросла одразу до 81,2 % (збільшення на 13,3 %). Це дозволило суттєво підвищити заробітну плату вчителям.

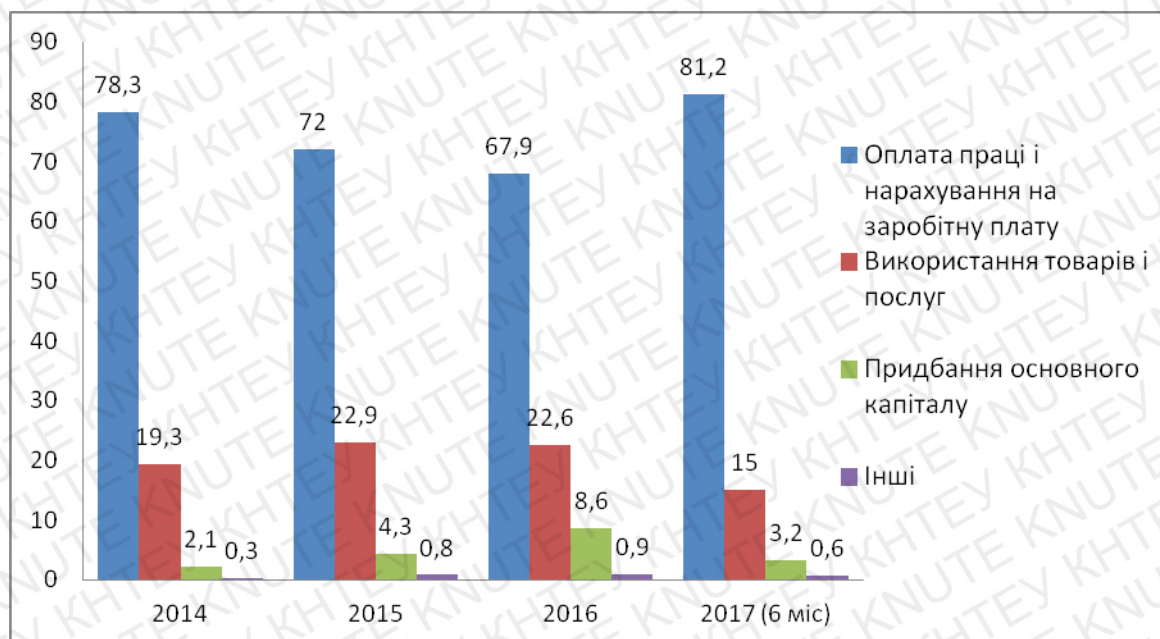

Рис.2.6. Структура видатків Зведеного бюджету України на загальну середню освіту у 2014–2017 роках, % від обсягу видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту
Джерело: побудовано за даними Державної казначейської служби України та Міністерства фінансів України

Варто зазначити, що підвищення частки видатків за цим напрямом у 2017 р. корелює також зі зростанням з 1 січня 2017 р. мінімальної заробітної плати з 1600 грн до 3200 грн.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про освіту» фінансування позашкільної освіти здійснюється за кошти засновника, державного та/або місцевих бюджетів, батьків, з інших джерел, не заборонених законодавством. Так, станом на 01.01.2018 р. з державного бюджету фінансувалися 17 закладів, з обласних – 94, з районних – 728, з міських – 526. Крім того, 14 закладів фінансувалися приватними особами (організаціями) (рис. 2.7).

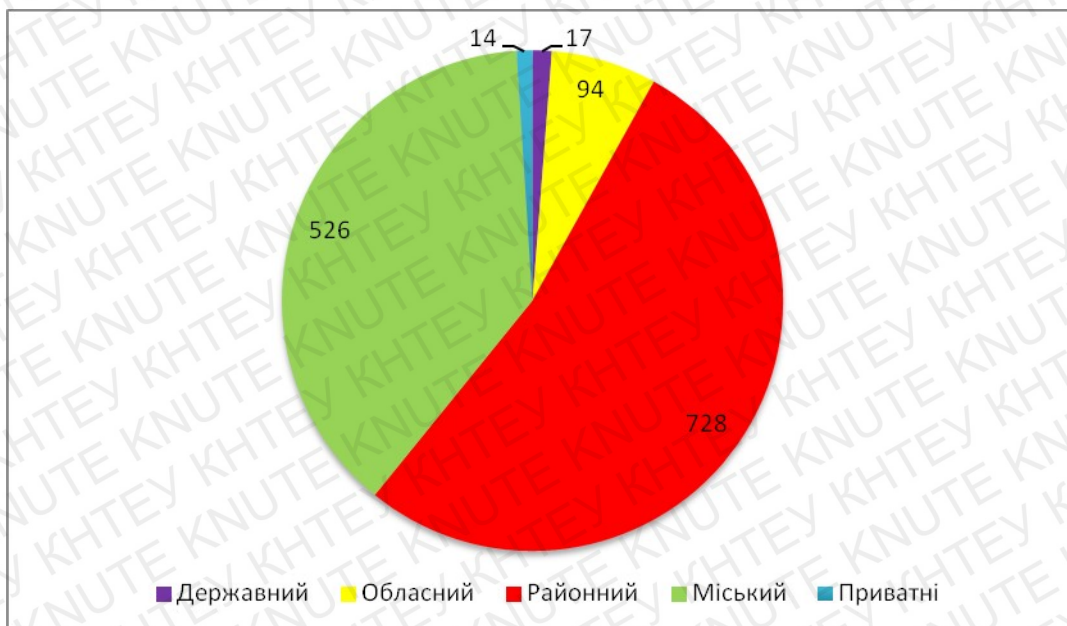

Рис.2.7. Джерела фінансування позашкільних закладів системи освіти (станом на 01.01.2018р.), одиниці

Джерело: побудовано за даними Департаменту професійної освіти МОН України.

Загалом позашкільну освіту в закладах позашкільної та загальної середньої освіти здобувають 68 % дітей шкільного віку. Найбільше дітей охоплено в Харківській (99,2 %), Сумській (98,9 %), Черкаській (91,6 %), Полтавській (84,6 %), Кіровоградській (82,7 %), Чернігівській (76,5 %) областях (додаток Г).

Передумови розвитку позашкільної освіти визначає відповідна законодавча база – Закон України «Про освіту», прийнятий 05.09.2017. Цим створено юридичне підґрунтя для системної трансформації позашкільної

освіти, яку визначено як складову системи освіти, закріплено можливість визнання та врахування результатів навчання особи в закладах позашкільної освіти, задекларовано фінансову й академічну автономію закладів позашкільної освіти тощо.

Отже, питання не стільки в кількісних обсягах фінансування, скільки в механізмах розподілу цих ресурсів.

При сьогодишньому рівні економічного розвитку в Україні, навіть якщо витрати держави на освіту залишатимуться високими і, крім того, підвищиться їхня ефективність, це навряд чи приведе до позитивного впливу на економічне зростання. За відсутності нормальних умов праці і практично втраченого промислового потенціалу випускники з конкурентоспроможною на міжнародному ринку освітою емігруватимуть. Тобто процес підвищення рівня видатків на освіту повинен відповідати умовам економічного розвитку в країні.

Згідно з даними Держстату головним джерелом фінансування освіти в Україні є державні кошти. Відповідно до офіційних даних частка недержавного сектору — в основному домогосподарств — зменшувалася протягом 2007–2017 рр. з 25 до 15% [85].

Проте методика розподілу джерел фінансування між державним і недержавним секторами передбачає, що кошти, які сплачуються домогосподарствами за навчання у державних навчальних закладах, а також добровільні внески належать до власних надходжень бюджетних установ. Відповідно видатки навчальних закладів, що здійснюються за рахунок власних надходжень за надання послуг, а також за рахунок цільових внесків, вважаються уже видатками держави. З точки зору обліку державних фінансів такий підхід правильний, однак з точки зору розподілу джерел фінансування освіти — не є оптимальним.

Отже, стан фінансування освіти і науки в Україні є недостатнім так само, як і рівень оплати праці працівників галузі.

Необхідність збільшення обсягів бюджетних коштів, що вкладаються у розвиток освіти, спричинена завданнями підвищення ефективності та

конкурентоспроможності економіки, структурними зрушеннями у сфері зайнятості, що визначають постійну потребу у підвищенні кваліфікації та підготовці кадрів, зростанні їх професійної мобільності. Існування зазначених факторів спричиняє необхідність пошуку нових підходів до вирішення питань бюджетного фінансування освіти як важливої складової людського капіталу.

Проблема бюджетного фінансування освіти в Україні є комплексною і потребує відповідей на головні питання: наскільки ефективно використовуються бюджетні кошти та як найбільш ефективно розподілити виділені обсяги бюджетних ресурсів.

Подальший розвиток державного фінансування освіти має ґрунтуватися не на простому нарощуванні видатків, а на підвищенні їх ефективності з метою забезпечення належної якості освітніх послуг та можливостей рівного доступу населення до їх отримання впродовж всього життя. Саме тому майбутні реформи мають стосуватися державного механізму розподілу ресурсів та загального управління галуззю освіти, забезпечити розширення повноважень місцевих органів управління та формування належної доходної бази для фінансування освітніх послуг. Поширення приватних платежів населення за освітні послуги потребує державного регулювання, оскільки їх значні обсяги не лише призводить до існування нерівності, а й перешкоджають ефективному управлінню ресурсами на рівні відповідних закладів.

Обсяги фінансування освіти в Україні повинні відображати загальну модель побудови економіки. Досвід Японії, Німеччини, Швейцарії, підтверджує, що навіть за відносно низького рівня фінансування освіти можна досягнути високих показників її якості. Проблема низької якості освіти в Україні породжена не стільки недостатнім рівнем фінансування, скільки низькою ефективністю його розподілу.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В ЧАСТИНІ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА ОСВІТУ

3.1. Видатки бюджету на освіту як складова стратегії суспільного розвитку

Освіта належить до найважливіших напрямків державної політики України. Держава виходить з того, що освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості.

Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямоване на забезпечення економічного зростання країни та вирішення соціальних проблем суспільства, необхідних для подальшого навчання і розвитку особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

Зусилля органів управління освітою всіх рівнів, науково-методичних служб за підтримки всього суспільства та держави мають бути зосереджені на реалізації пріоритетних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, вирішенні перспективних завдань сталого розвитку, серед яких:

- розроблення нової, удосконалення чинної законодавчої та нормативно-правової бази;
- створення сучасної матеріально-технічної бази для системи освіти, забезпечення умов для розвитку індустрії сучасних засобів навчання(навчально-методичних, електронних, технічних, інформаційно-комунікаційних тощо);
- розвиток системи державно-громадського управління освітою, забезпечення об'єктивного оцінювання якості освітніх послуг;

- розроблення ефективних механізмів фінансово-економічного забезпечення освіти, належної оплати праці педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення освітньої галузі має створити передумови для надання громадянам якісної освіти відповідно до сучасних запитів кожної особистості і потреб інноваційного розвитку держави.

Відповідно до «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» передбачаються такі заходи:

- забезпечення фінансування освітньої галузі як пріоритетного напрямку видатків бюджетів усіх рівнів; перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу утримання навчальних закладів до принципу формування їх бюджетів, виходячи із чисельності контингенту та стандарту вартості навчання одного учня, студента;
- встановлення обсягів фінансування освіти відповідно до законодавчо гарантованих норм, поступового збільшення їх до середніх показників європейських держав;
- оптимальне і цільове використання переваг ринкової економіки і сучасних технологій для досягнення інноваційного розвитку освіти та виконання її основних функцій; багатоканальне фінансування освіти через запровадження системи субсидій, грантів, кредитів, їх поєднання та диференціації у розрізі категорій отримувачів цих коштів (їх соціальний стан, стан здоров'я, згода на відпрацювання після закінчення навчання тощо);
- розроблення та впровадження диференційованих нормативів фінансування навчальних закладів усіх підсистем освіти з розрахунку на одного учня, дитину, вихованця, студента;
- внесення доповнення до Бюджетного Кодексу України в частині, що стосується фінансування дошкільної, позашкільної та спеціальної освіти;
- перегляд штатних нормативів дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів;

- розширення практики фінансування вищих навчальних закладів за контрактами із чітким визначенням конкретних результатів діяльності після закінчення терміну фінансування;
- розроблення нормативів платних освітніх послуг для різних ланок освіти;
- формування сучасної системи нормування та оплати праці в галузі освіти, виконання вимог законодавства щодо встановлення зарплати педагогічних працівників на рівні середньої у промисловості;
- підвищення рівня стипендіального забезпечення студентів та учнів відповідно до вимог законодавства, перегляд порядку стипендіального забезпечення учнів професійно-технічних навчальних закладів (на рівні стипендій для студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації);
- внесення змін до законодавства в частині підвищення тарифного розряду педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів до рівня тарифного розряду педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів;
- забезпечення рівноправних умов для використання приміщень і отримання комунальних послуг з боку навчальних закладів усіх форм власності;
- розроблення, виготовлення та постачання навчальним закладам сучасного обладнання, засобів навчання, підручників та навчальних посібників, програмно-методичних матеріалів для здійснення навчально-виховного процесу в обсягах, передбачених державними освітніми стандартами;
- спрощення процедур проведення тендерів на закупівлю освітніх і наукових послуг;
- збільшення асигнувань на науково-дослідну та експериментальну діяльність у галузі освіти, доведення обсягів фінансування досліджень і розробок у вищих навчальних закладах до рівня, не меншого за 10 відсотків від загальних асигнувань на їх утримання; підвищення соціального статусу наукових та науково-педагогічних працівників;

- вироблення і втілення в освітню практику ефективного адміністративного і фінансового менеджменту, режиму економії видатків на освіту, енергоощадних технологій [4].

Важливість освіти також підкреслює «Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», яка визначає цілі, напрями, пріоритети розвитку країни, а також містить 25 ключових показників, за якими можна буде оцінити перебіг виконання реформ і програм. Метою реформ задекларовано досягнення європейських стандартів життя та гідного місця Україні в світі. «Стратегія-2020» включає в себе 62 реформи, в тому числі і освітню реформу [5].

Отже, видатки на освіту відіграють важливу роль у суспільному розвитку країни. Варто зауважити, що в більшості з них у структурі вкладень в освіту переважає державна частка. Це зрозуміло, адже освіта - той чинник, який громадянин може використовувати для підвищення свого життєвого рівня. При цьому вигоду від високого рівня освіти отримує не лише окремих громадянин, а й суспільство в цілому, оскільки підвищення рівня загальноосвітньої та професійної підготовки кожного працівника, його кваліфікації є важливими чинниками зростання продуктивності праці та економічного поступу держави.

3.2. Удосконалення механізму фінансування видатків на освіту в Україні

Соціально-економічний розвиток держави та рівень добробуту громадян значною мірою залежить від рівня та якості освітніх послуг, які надають навчальні заклади. Підтримання якості освіти на найвищому рівні вимагає відповідного фінансування, що є доволі актуальним для України в умовах обмеженості фінансових ресурсів з боку держави. Необхідним кроком України є удосконалення механізму бюджетного фінансування освіти та пошук альтернативних фінансових джерел.

Діючий сьогодні механізм фінансування освіти, що базується на кошторисному методі, визначає цільове призначення і спрямування

бюджетних асигнувань, передбачає суворе дотримання фінансових планів та є незмінним вже протягом значного періоду. Аналіз основних його особливостей виявляє низку недоліків та проблем, що можуть призводити до зниження ефективності освітньої діяльності, оскільки досягнення соціально-економічних результатів потрібно забезпечити мінімальними фінансовими ресурсами, запланованими та затвердженими заздалегідь, спираючись на показники виконання кошторису за попередні періоди. Тому у сучасних умовах особливої актуальності набувають питання пошуку шляхів удосконалення існуючого механізму фінансового забезпечення закладів освіти.

У результаті реформування механізмів інституційного фінансування в Україні мають бути досягнуті такі цілі:

- підвищення якості освіти;
- підвищення ефективності фінансування;
- рівність прав здобуття освіти;
- підвищення результативності освіти (внеску освіти в економічне зростання).

Зазначених цілей можна досягти за рахунок такого:

- зміни об'єкта фінансування. Фінансуватися повинен учень чи студент, який має право на державне фінансування й обиратиме навчальний заклад, що отримуватиме бюджетні кошти;
- створення конкурентного середовища на ринку освітніх послуг за рахунок усунення дискримінації між закладами різних форм власності в частині фінансування з держбюджету;
- орієнтації на ключові показники ефективності при визначенні обсягів фінансування навчальних закладів;
- заохочення приватних джерел фінансування освіти за рахунок створення умов для поширення пільгових кредитів на навчання студентів, вартість навчання яких не відшкодовується або відшкодовується державою не повною мірою.

За роки незалежності на основі Конституції України визначено пріоритети розвитку освіти, створено відповідну правову базу, здійснюється практичне реформування галузі.

Водночас, стан справ у галузі освіти, темпи та глибина перетворень не повною мірою задовольняють потреби особистості, суспільства і держави.

Глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасній цивілізації риси зумовлюють розвиток людини як головну мету, ключовий показник й основний важіль прогресу, потребу в радикальній модернізації галузі, ставлять перед державою та суспільством завдання забезпечити пріоритетність розвитку освіти і науки, першочерговість розв'язання їх загальних проблем.

Одним із напрямків вирішення проблем в сфері фінансування освіти є реформування економічних засад системи освіти, яке має спрямовуватися на створення прозорих фінансово-економічних механізмів цільового накопичення та адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на освіту.

Необхідність вжиття низки заходів щодо реформування економічних засад системи освіти, зокрема її фінансування, визначено Указом Президента України від 25 червня 2013 року «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». З цією метою Національна стратегія передбачає необхідність збереження контролю держави за механізмами забезпечення обсягів фінансування освіти, які поступово збільшуватимуться за рахунок бюджетного фінансування та залучення додаткових джерел фінансування з метою доведення їх до середніх показників європейських держав. При цьому джерелами фінансування освіти мають бути кошти державного та місцевих бюджетів; кошти юридичних і фізичних осіб, громадських організацій та фондів, у тому числі благодійні внески і пожертвування; кошти від надання навчальними закладами додаткових освітніх та інших послуг; гранти; кредити на розвиток навчальних закладів усіх рівнів та

здобуття освіти; кошти від здійснення навчальними закладами економічної діяльності, регламентованої державою [4].

Основні шляхи реформування фінансового та матеріально-технічного забезпечення освіти:

- збереження за державою пріоритету у фінансуванні системи освіти та підвищення ролі регіонів у фінансуванні освітніх потреб;
- звільнення навчально-виховних закладів від податків на прибуток і додану вартість;
- створення при Міністерстві освіти централізованих фондів для реалізації загальнодержавних освітніх програм;
- розширення прав місцевих органів державної влади та органів громадського самоврядування навчально-виховних закладів у визначенні шляхів зміцнення навчально-матеріальної бази, вдосконаленні механізмів їх фінансово-господарської діяльності;
- запровадження додаткового фінансування навчально-виховних закладів для обдарованих дітей, що мають відповідну ліцензію, з спеціального фонду Міністерства освіти;
- заохочення навчально-виховних закладів, які за наслідками акредитації і атестації визнані такими, що мають позитивний досвід у розробленні і впровадженні нових прогресивних технологій навчання і виховання учнів та студентів, домагаються високих кінцевих результатів;
- упорядкування системи оплати праці та стипендіального забезпечення відповідно до конкретних результатів діяльності і якості роботи (навчання);
- поступове забезпечення учнів підручниками через торговельну мережу за кошти батьків;
- створення в системі освіти нових банків, фондів, акціонерних товариств тощо;
- заснування державного фонду сприяння громадянам у здобутті освіти в зарубіжних країнах;

- залучення іноземних інвестицій для розвитку інфраструктури навчально-виховних закладів (будівництво міжнародних освітніх закладів, центрів підготовки спеціалістів);
- поліпшення технології формування видатків державного та місцевих бюджетів на освіту, удосконалення системи кількісних та якісних показників для нормування зазначених видатків;
- запровадження змішаного фінансування інноваційних проектів у галузі освіти, зокрема розроблення та запровадження механізму пільгового оподаткування доходів фізичних осіб, які спрямовують власні кошти на оплату навчання;
- удосконалення правового підґрунтя для приватного фінансування діяльності навчальних закладів;
- проведення органами управління освітою (державними та місцевими) моніторингу інвестування навчальних закладів;
- запровадження спільного державного та громадського контролю за формуванням і виконанням бюджетів навчальних закладів.

Щодо вищої освіти, то тут актуальним напрямом удосконалення механізмів державного фінансування у світі є побудова таких механізмів, які б враховували результати діяльності навчальних закладів. Обчислення обсягів фінансування навчальних закладів на основі врахування результатів їхньої діяльності актуалізує декілька питань, серед яких: 1 – визначення тих результатів, які можуть стати індикаторами для фінансування; 2 – опрацювання механізмів розподілу фінансових ресурсів. Урахування результатів діяльності як основи фінансування безперечно означає ускладнення самої процедури надання фінансових коштів. Тому не менш складним питанням є впровадження у практику бюджетування принципів врахування результатів освітньої чи господарської діяльності навчальних закладів.

Для визначення обсягів фінансування у різних країнах застосовують також диференційовані критерії щодо навчальних програм. Навчальні заклади

реалізують освітні програми, які можуть значною мірою розрізнятися за обсягами витрат. Технічні, медичні спеціальності коштують набагато більше через необхідні значні витрати на обладнання.

Опрацювання механізмів фінансування за результатами діяльності актуалізує питання: які саме результати можуть стати індикаторами? Чисельність осіб, що навчаються в закладі на даний момент – це проміжний результат. Кількість випускників, які успішно завершили навчання та отримали відповідні документи про освіту, кількість випускників, працевлаштованих за фахом, або тих, хто залишилися без роботи – це також важливі проміжні результати. Кінцевим результатом або ефектом є внесок у зростання ВВП та розвиток економіки, який вносять своєю працею кваліфіковані працівники, випускники даного закладу. З усіх наведених прикладів результатів освітньої діяльності лише перший дає можливість для врахування результатів при визначенні обсягів фінансування. Врахування всіх інших результатів як підсумкових показників поки що є надто складним.

У сфері загальної середньої освіти це завдання вирішити простіше. Є основна мета – забезпечити загальне охоплення дітей відповідного віку загальною середньою освітою. Відповідно, чітко сформульований і бажаний результат – всі діти віком 6–17 років мають навчатися в загальноосвітніх закладах. Тим не менше і тут існує потреба удосконалення механізму фінансування з метою підвищення його результативності. Поширеним у світовій практиці є механізм подушового фінансування.

Визначення бюджету школи відбувається на основі двох параметрів: чисельності учнів та нормативу бюджетних видатків на одного учня, що дозволяє директору самостійно формувати кошторис та визначати напрями витрачання коштів. Мета впровадження моделі подушового фінансування – ефективний розподіл бюджету (в розрахунку на одного учня) на базі прозорої формули. Водночас, як стверджують фахівці, реалізація цієї моделі в Російській Федерації показала, що вона буде ефективною тільки в комплексі з іншими інструментами – оптимізацією мережі, формуванням фінансово-економічної

самостійності отримувачів бюджетних коштів, підвищенням менеджерської та фінансово економічної кваліфікації керівних кадрів системи освіти [24].

Для нашої країни є вкрай актуальним впровадження практики фінансування навчальних закладів за результатами діяльності. На рівні загальної середньої освіти удосконалення механізму фінансування має відбуватися у напрямі вирішення проблем малокомплектних сільських шкіл та забезпечення доступу дітей до якісної освіти. В такій ситуації більш раціональним є не введення подушового фінансування, а створення опорних шкіл, що наразі реалізується Міністерством освіти і науки України. Зміцнення таким чином шкільної інфраструктури у комплексі із вирішенням транспортних проблем дозволить підвищити якість навчання.

На рівні післясередньої освіти (професійно-технічної та вищої) введення принципів фінансування за результатами діяльності вважаємо необхідним. Разом з тим, формула фінансування не може враховувати дуже багато змінних, оскільки це нівелює стимулювальний ефект.

Видатки на дошкільну освіту належать до закріплених видатків місцевих бюджетів, тобто таких, що враховуються при розрахунку розмірів дотації вирівнювання. Тому одним із напрямом поліпшення фінансування цієї галузі є розподілу міжбюджетних трансфертів таким чином, щоб стимулювати охоплення більшості дітей дошкільною освітою та вихованням.

Стратегічними заходами з поліпшення системи фінансування сфери дошкільної освіти в Україні, повинні стати такі: а) збільшення загального обсягу бюджетного фінансування; б) удосконалення механізму розподілу акумульованих дошкільною освітою бюджетних ресурсів, у тому числі у застосуванні формульного методу; в) пошук і нарощування інших, небюджетних, джерел фінансування. Урахування особливостей сучасного соціально-економічного стану розвитку держави та окремих її територій, звичайно, видозмінює тактику реалізації вказаних заходів. Її конкретизація потребує продовження досліджень, в руслі яких будуть здійснюватися наступні наукові пошуки автора.

У професійно-технічній освіті є необхідним удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до реальних потреб економіки, регіональних ринків праці, запитів суспільства.

Приклад інших країн доводить, що потрібно розглядати основні показники в якості результатів (орієнтирів для фінансування). До того ж, визначати їх потрібно виходячи зі стратегічних пріоритетів державної політики: збільшення чисельності студентів (загалом або конкретних спеціальностей), підвищення якості навчання, працевлаштування, інноваційного розвитку, залучення іноземних студентів тощо. Найбільш вагомими показниками в якості орієнтирів для фінансування має стати потужна підтримка окремих спеціальностей (ІКТ, технічні, медичні, аграрні спеціальності тощо), чисельність випускників, рейтингові показники ВНЗ.

Як і в більшості європейських країнах, в Україні також необхідно розвивати приватне фінансування сектора освіти. Так само є пріоритетним створення збалансованої законодавчої бази системи освіти, що регулюватиме та забезпечить ефективність реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти в Україні, результативне функціонування усіх її підсистем.

Для досягнення світових стандартів в даній галузі необхідна побудова економічних механізмів, які б забезпечили ефективну систему фінансування. Україна повинна здійснити перехід від переважно бюджетного фінансування освіти до залучення додаткових джерел (фандрайзингу), таких як комерційний бізнес та банки. Потрібно розширити можливості навчальних закладів залучати додаткові кошти за рахунок некомерційних фондів; використання грантової підтримки дослідних проектів та освітніх інновацій; розширення списку платних послуг, що надаються навчальними закладами.

З урахуванням існуючого рівня наукоємності валового внутрішнього продукту України, масштабів вітчизняного бюджетного фінансування освітніх закладів розв'язання проблем фінансування освіти повинно здійснюватись шляхом:

- підвищення конкуренції у сфері наукових досліджень і розробок у навчальних закладах шляхом спрямування додаткових бюджетних коштів на виконання проектів наукових досліджень і розробок, що відбиратимуться на конкурсній основі в рамках виконання державних наукових і науково-технічних програм, державного замовлення на створення новітніх технологій, а також грантового фінансування;
- оптимізації системи бюджетних наукових освітніх установ з урахуванням результатів їх атестації на основі незалежного оцінювання наукових результатів, кадрового та матеріально-технічного потенціалу;
- забезпечення незалежної наукової і науково-технічної експертизи проектів, що подаються на фінансування за рахунок коштів державного бюджету, розширення практики залучення до експертизи провідних іноземних експертів;
- спрощення процедур державних закупівель робіт з виконання наукових досліджень і розробок та процедур отримання грантів на виконання досліджень і розробок від міжнародних організацій;
- розмежування функцій адміністративного та освітнього управління у бюджетних освітніх установах;
- застосування економічних стимулів для суб'єктів підприємницької діяльності щодо здійснення ними інвестицій, пов'язаних із забезпеченням проведення наукових досліджень і розробок в навчальних закладах [42].

Одним із пріоритетних напрямів реформування національної системи освіти в Україні має бути реформування її економічних засад, спрямоване на оптимізацію використання таких коштів та створення прозорих фінансово-економічних механізмів адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на освіту.

Отже, проведене дослідження сучасного стану фінансування освіти в Україні свідчить, що для розв'язання проблем галузі необхідно розробити цілісну систему державних заходів, що будуть спрямовані на забезпечення її ефективного розвитку. Головним завданням є забезпечення достатнього

фінансування галузі, шляхом оптимізації бюджетних та позабюджетних джерел її розвитку.

Особливу роль повинна відігравати система управління та контролю за діяльністю бюджетних установ щодо ефективності використання фінансових ресурсів держави. Для поліпшення становища, що склалося, політику фінансування освіти потрібно формувати відповідно до соціально-економічної доцільності здійснених бюджетних видатків та поєднання вітчизняного й світового досвіду. Сукупність перерахованих заходів в кінцевому результаті має сприяти вихованню всебічно освіченої особистості, з притаманним їй системним світоглядом і логічним мисленням, знання та навички якої відповідатимуть профілю її діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, освіта є стратегічною основою розвитку особистості, суспільства і держави, гарантом майбутнього для людства. Від її якості залежить відтворення й нарощування інтелектуального та духовного потенціалу суспільства, виховання громадянина, модернізація суспільних відносин. Удосконалення системи освіти є одним із векторів подолання кризових процесів, поліпшення життя людей, утвердження національних інтересів, зміцнення могутності й авторитету держави. Цим зумовлений зростаючий інтерес суспільства й держави до питань розвитку галузі освіти та визнання її загальнонаціональним пріоритетом.

Відповідно до Закону України "Про освіту" навчальні заклади освіти фінансуються за рахунок коштів з відповідних бюджетів, галузей народного господарства, підприємств та організацій, додаткових джерел.

Основними джерелами фінансування розвитку освіти є державний та місцеві бюджети. Також вони можуть доповнюватися джерелами, віднесеними до категорії додаткових. Серед них варто назвати такі: доходи, одержані за навчання, підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів згідно з укладеними договорами; плата за надання додаткових освітніх послуг; тощо.

Формування бюджетних видатків на освіту в Україні починається на стадії планування. Враховуючи усі реформи, що відбуваються в Україні, ґрунтуючись на світовому досвіді, що держава потребує корінних змін у бюджетному плануванні. Воно має відбуватися на підставі програмно-цільового методу та на середньостроковий період. Це забезпечить послідовність у прийнятті бюджетних рішень; відбудеться взаємозв'язок між стратегічними цілями державної політики із запропонованими цільовими бюджетними програмами.

Аналіз законодавчої бази щодо фінансування освіти та документів, які дозволяють зробити висновки про реальне виконання цих актів, свідчить, що

сучасна ситуація з фінансуванням освіти не повною мірою відповідає законодавчій базі. Загальні фінансові витрати для розвитку системи освіти в цілому базуються на нормах законодавства про освіту в частині фінансування системи освіти і заходів, спрямованих на забезпечення державних гарантій педагогічним та іншим працівникам організацій системи освіти, проте, як правило, цих коштів ніколи не буває достатньо.

Структура видатків Зведеного бюджету України на освіту засвідчує, що місцеві органи державної влади та органи місцевого самоврядування наділені значними повноваженнями щодо фінансового забезпечення освіти. На місцеві бюджети припадає основна частина фінансового забезпечення освіти, а частка видатків державного бюджету є менш значною.

Аналіз видатків зведеного бюджету на освіту свідчить, що їх частка у загальних видатках бюджету зростає в абсолютному значенні, але у відносному - зменшується. Тому подальший розвиток державного фінансування освіти має ґрунтуватися не на простому нарощуванні видатків, а на підвищенні їх ефективності з метою забезпечення належної якості освітніх послуг та можливостей рівного доступу населення до їх отримання впродовж всього життя.

Також, проаналізувавши обсяги бюджетного фінансування освіти за окремими її складниками протягом 2015-2017 рр., варто зазначити, що домінуючими статтями видатків зведеного бюджету є видатки на загальну середню та вищу освіту.

Необхідність збільшення обсягів бюджетних коштів, що вкладаються у розвиток освіти, спричинена завданнями підвищення ефективності та конкурентоспроможності економіки, структурними зрушеннями у сфері зайнятості, що визначають постійну потребу у підвищенні кваліфікації та підготовці кадрів, зростанні їх професійної мобільності. Існування зазначених факторів спричиняє необхідність пошуку нових підходів до вирішення питань бюджетного фінансування освіти як важливої складової людського капіталу.

Діючий механізм фінансування освіти, що базується на кошторисному методі, визначає цільове призначення і спрямування бюджетних асигнувань, передбачає суворе дотримання фінансових планів та є незмінним вже протягом значного періоду. Аналіз основних його особливостей виявив низку недоліків та проблем, що можуть призводити до зниження ефективності освітньої діяльності, оскільки досягнення соціально-економічних результатів потрібно забезпечити мінімальними фінансовими ресурсами, запланованими та затвердженими заздалегідь, спираючись на показники виконання кошторису за попередні періоди. Тому у сучасних умовах особливої актуальності набувають питання пошуку шляхів удосконалення існуючого механізму фінансового забезпечення закладів освіти.

Одним із напрямків вирішення зазначених проблем є реформування економічних засад системи освіти, яке має спрямовуватися на створення прозорих фінансово-економічних механізмів цільового накопичення та адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на освіту.

Необхідність вжиття низки заходів щодо реформування економічних засад системи освіти, зокрема її фінансування, визначено визначено Указом Президента України від 25 червня 2013 року “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року”. З цією метою Національна стратегія передбачає необхідність збереження контролю держави за механізмами забезпечення обсягів фінансування освіти, які поступово збільшуватимуться за рахунок бюджетного фінансування та залучення додаткових джерел фінансування з метою доведення їх до середніх показників європейських держав. При цьому джерелами фінансування освіти мають бути кошти державного та місцевих бюджетів; кошти юридичних і фізичних осіб, громадських організацій та фондів, у тому числі благодійні внески і пожертвування; кошти від надання навчальними закладами додаткових освітніх та інших послуг; гранти; кредити на розвиток навчальних закладів усіх рівнів та

здобуття освіти; кошти від здійснення навчальними закладами економічної діяльності, регламентованої державою.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Про освіту: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Конституція України – Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Указ Президента України Про Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
5. Указ Президента України Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
6. Лагутін В.Д. Бюджетна та монетарна політика: координація в трансформаційній економіці : [монографія] / В.Д. Лагутін. – К. : КНТЕУ, 2007. –с. 126–132
7. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період: монографія / Т. М. Боголіб – К.: Міленіум, 2006. – 506 с. 4.
8. Юрій С.І., Кириленко О. П. Бюджетна система: Підручник. Тернопіль – 2013. – 624 с.
9. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004
10. Федосов В.М. Бюджетна система [Електронний ресурс] : навч. посіб. / за ред. Федосова В.М., Юрія С.І. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 871 с. – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws>
11. Ярошевич Н.Б. Бюджетний менеджмент : [навч.-метод. посібник] / Н.Б. Ярошевич, Н.Й. Шпак. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – с. 185

12. Мацелик М.О. Фінансове право: навч. посіб. / М.О. Мацелик, Т.О. Мацелик, В.А. Пригоцький ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. В.К. Шкарупи. – К. : Знання, 2011. – 816 с. – [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://pidruchniki.ws>
13. Благун І.Г., Сорока Р.С., Єлейко І.В.. Фінанси: Навч. посіб. - Львів: Магнолія - 2007. 2007
14. Александров В.Т. Планування, облік, звітність, контроль у бюджетних установах: [навч. посіб.] / В.Т. Александров. – К.: АВТ, 2004. – 387 с.
15. Бабін І.І. Бюджетне право України: [навч. посіб.] / І.І. Бабін. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 296 с.
16. Воронова Л.К. Фінансове право України: [підручник] / Л.К. Воронова. – К.: Прецедент; Моя книга, 2006. – 448 с.
17. Джога Р.Т. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: [навч. посіб.] / Р.Т. Джога. – К.: КНЕУ, 2001. – 250 с.
18. Дмитренко Е.С. Фінансове право України. Особлива частина: [навч. посіб.] / Е.С. Дмитренко. – К.: Алерта; КНТ, 2007. – 613 с.
19. Лондаренко О.О. Економічна природа видатків та її вплив на обліково аналітичні аспекти бюджетних установ / О.О. Лондаренко // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – No 9. – С. 15–19
20. Атамас П.Й. Основи обліку в бюджетних організаціях: [навч. посіб.] / П.Й. Атамас. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 284 с.
21. Дмитриченко М.Ф. Вища освіта і Болонський процес: Навч.посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Дмитриченко М.Ф., Хорошун Б.І., Язвінська О.М., Данчук В.Д.- К.: Знання України, 2007.- 440 с.
22. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України : [навч. посіб.] / Ю. В. Пасічник. — [2-ге вид.]. — К. : Знання, 2008. — 670 с.
23. Гаджиев Н.Г., Ахмедова Х.Г., Чугуева Д. Моделирование как способ совершенствования системы управления финансово-экономической деятельностью вуза // Экономика образования. – 2013. – No 2. – С. 21–31

24. Мусарский М.М. Нормативное финансирование – основа развития финансово-экономической самостоятельности образовательного учреждения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.moscons.ru/file.php/1/2009/conf_2009/musarskii/musarskii.htm
25. Галаган А.И. Университеты в региональных экономических и управленческих структурах США, стран Западной Европы и Японии / А.И. Галаган – М., 1994.
26. Величко А.В. Питання бюджетного фінансування закладів освіти / Величко А.В., Калько І.В. // Освіта Донбасу – 2007. – № 5. – С. 75-84.
27. Урусова З.П. Роль держави у фінансуванні освіти в Україні // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка» – 2013. – № 6. – С. 49-52. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_6_13
28. Бенедик Ю.Ю. Стан і тенденції фінансування вищої освіти в Україні // Науковий Вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки – 2009. – С. 11-17
29. Кучер Г.В. Трансформація ролі держави як джерела фінансування суспільного розвитку в умовах глобалізації // «Економіка та держава» – 2017. – №8. – С. 27-31
30. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни // Вісник КНТЕУ. – 2016. – № 28/1. – С. 217–226.
31. Чугунов І.Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 5. – С. 64–77.
32. Мацедонська Н. В. // Світовий досвід бюджетного планування та його впровадження в Україні.// «Глобальні та національні проблеми економіки» – 2017. – No 1 (45).
33. Юрій М.Ф. Державне казначейство України / М.Ф. Юрій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://b-ko.com/book_418.html

34. Бублій Г.А. Позабюджетні джерела фінансування системи вищої освіти [Електронний ресурс] /Г.А. Бублій. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2012_1/files/EC112_35.pdf
35. Бучковська Я.Г. Проблеми фінансування освіти в Україні / Я.Г. Бучковська // Наука й економіка. – 2010. – № 2 (18). – С. 20-24.
36. Остудімова В. А. Проблеми фінансування вищої освіти та науки в Україні / В. А. Остудімова // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2009. — No 142 (ч. 2) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2009_142_2/09ova.pdf
37. Ілляшенко Т. О. Проблеми та перспективи фінансування освіти і науки в Україні в умовах економічної кризи / Т. О. Ілляшенко, І. О. Радіонова // Механізм регулювання економіки. — 2010. — No 1. — С. 223–228
38. Каленюк І.С. //Напрями трансформації механізмів фінансування освіти в сучасному світі // «Демографія та соціальна економіка», 2017, № 1 (29): 24–36
39. Т. Затонацька // Зарубіжний досвід фінансування розвитку освіти: перспективи застосування в Україні // «В І С Н И К Київського національного університету імені Тараса Шевченка», 2012
40. Ніколаєнко С.М. "Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні"// Освіта і управління. – 2004. - №1.- С. 49-58.
41. Ніколаєнко С. М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства / С. М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2005.
42. Коверник Н.В. «Оптимальні шляхи фінансового забезпечення освіти в Україні» Економічний вісник університету | Випуск № 27/1
43. Шевченко Л. С. Фінансування вищої освіти: диверсифікація джерел / Л. С. Шевченко // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 2. – С. 222–233.
- 5.
44. Подзігун С. М. Проблеми фінансування вищої освіти в Україні – [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/2878/1/Problemu%20financuvannj_fail.pdf

45. Білінець М. Ю. Фінансування вищої освіти в Україні: сучасні тенденції, проблеми та перспективи – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/166.pdf>
46. Тарасенко І. О., Нефедова Т. М. Проблеми фінансування вищої освіти в Україні в контексті забезпечення конкурентоспроможності – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vknutd_2013_4_33.pdf
47. Касич А. О., Циган В. А. Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2587>
48. Буцька О.Ю. Джерела фінансування вищих навчальних закладів // О.Ю.Буцька // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/>
49. Цветков А.М. Визначення поняття «видатки бюджету» в теорії фінансового права та законодавстві України / А.М. Цветков // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 12. – С. 82–84.
50. Черничук Л.В. Облік у бюджетних установах / Л.В. Черничук, М.І. Маниліч
51. Єрохін С. Проблеми фінансування професійної освіти в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.management.org.ua
52. Затонацька Т. Проблеми бюджетного фінансування науки та освіти в Україні // Світ фінансів. – 2007. – № 3 (12), жовтень. – С. 89–94
53. Мороз І.В. Кредитування навчання в системі вищої освіти України // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 61–67
54. Чернобай А.М. Правове забезпечення фінансування системи вищої освіти // Фінанси України. – 2005.

55. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І. О. Луніна. – Київ: В-во “Наукова думка” НАН України, 2006. – 432 с
56. Павлюк К. В. Видатки бюджетів на розвиток людського капіталу як чинник економічного зростання / К. В. Павлюк // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 30-44.
57. Ривак О. Соціальні видатки бюджету як джерело розвитку людського капіталу / О. Ривак // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 7. – С. 35-42.
58. Волошин М. Роль держави у зростанні ви-датків на розвиток людського капіталу / М. Волошин // Економічний вісник університету: збірник наукових праць учених та аспірантів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2010. – № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2010_14/Voloshin.pdf
59. Грішнова О. А. Проблеми фінансування освіти в перехідній економіці України // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки. Екон. науки. – 2003. – С. 135–149
60. Андрущенко В. Л. Педагогічна освіта і наука в інформаційному суспільстві // Вища освіта України. – 2007. – № 4. – С. 5–10
61. Каленюк І. Фінансування освіти: проблеми та можливості їх вирішення // Економіка. Фінанси. Право. – 2001. – № 11. – С. 9-12.
62. Чугунов І.Я., Запатріна І.В.. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету // Фінанси України. – 2008.
63. Грішнова О. Зарубіжний досвід фінансування освіти та перспективи його застосування в Україні / О. Грішнова // Наукові праці НДФІ. – К.: НДФІ, 2000. – Вип. 10-11. – С. 214-222.
64. Майбуrows І. Фінансування вищої освіти: «національні особливості» / І. Майбуrows // Вища школа. – 2005. - № 3. – С. 59-66
65. Шевальє Т., Ейшер Ж.-К. Фінансування вищої освіти: десять років змін / Т. Шевальє, Ж.-К. Ейшер // Вища школа. – 2005. - № 2. – С. 85-94.
66. Добровольська Л.М. Деякі аспекти державного фінансування вищої освіти / Л.М. Добровольська // Фінанси України. – 2003. - № 8. – С. 50-54

67. Кичко І.І. Фінансування освіти в умовах формування соціально орієнтованої економіки / І.І. Кичко // Фінанси України. – 2003. - № 1. – С. 53-59
68. Яременко Л. Економіка вищої школи зарубіжних країн в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс]
69. Норд Г.П., Руденко Н.О. Особливості фінансування бюджетних установ на прикладі ВНЗ // Вісник ЖДТУ.- № 4 (54).- С. 342-347
70. Богомоллова Н.І. // Проблеми формування системи видатків державного бюджету // «Ефективна економіка» - 2012.
71. Каленюк І. // Сучасні тенденції розвитку освіти у глобальному середовищі // «Тendenції розвитку вищої освіти» - №1 – 2011.
72. О.В Комарчин, І.С Скоропад // Витрати державного бюджету на освіту // «Науковий вісник НЛТУ України» - 2011
73. Огонь Ц.Г. // Бюджет освіти: підсумки та напрями вдосконалення // «Фінансова політика й економічне регулювання» - 2007
74. Сас Н.М. // Альтернативні джерела фінансування освіти // Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава – 2009
75. Мухаць С.О. Альтернативні джерела фінансування вищої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk.iatp.org.ua/dev/cat_article;477/
76. Данилишин Б., Куценко В. // Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти // «Вісник НАН України, 2005, №9
77. Макогон В. // Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни // «Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право» - 2016
78. Бутенко А.І. // Видатки державного бюджету на соціально-економічний розвиток України // «Вісник Ватра» - 2017
79. Мярковський А. І. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. І. Мярковський, І. Я. Чугунов // Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. — 2010. — № 5. — С. 5–15.
80. Радіонов Ю.Д. Оцінка ефективності державних видатків// «Економіка України». – 2013. – №12 (625) –76 ст.

81. National Conference of State Legislatures [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.ncsl.org/research/education/performance-funding.aspx](http://www.ncsl.org/research/education/performance-funding.aspx)
82. The Global Competitiveness Index 2015-2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf
83. Організації економічної співпраці й розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>
84. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/>
85. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
86. Звіти про виконання Державного бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
87. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>

88.

Автор, джерело	Особливості визначення
Александров В.Т. [14]	Видатки – один із найважливіших показників фінансово-господарської діяльності бюджетних установ. Вони є основою для визначення результатів виконання кошторису доходів і видатків, його аналізу для виявлення внутрішніх резервів.
Бабін І.І. [15, с. 126]	Видатки бюджету – це публічні та такі, що не створюють і не погашають фінансові вимоги, безперервні витрати держави, територіальних громад.
Воронова Л.К. [16, с. 343–344]	Видатки є об’єктивною економічною категорією, яка опосередковує його доходи та завершує розподільні відносини. Видатки – це засновані на фінансово-правових нормах прямі планові витрати держави та місцевих органів самоврядування, пов’язані з їх функціонуванням.
Джога Р.Т. [17]	Під видатками розуміють державні платежі, які не підлягають поверненню, тобто не створюють і не компенсують фінансові вимоги, і поділяються на відплатні (обмінюються на товари чи послуги) і невідплатні (односторонні).
Дмитренко Е.С. [18, с. 126]	Видатки бюджету – це регламентовані фінансово-правовими нормами безпосередні, прямі, цільові, планові витрати держави, органів місцевого самоврядування.
Лондаренко О.О. [19, с. 16]	Видатки бюджетних установ – це централізовані видатки, оскільки здійснюються за рахунок коштів відповідного бюджету (державного або місцевого). Вони є прямими цільовими витратами держави, що забезпечують її безперебійне функціонування і відображають економічні відносини, що пов’язані з розподілом і перерозподілом частини національного доходу, яка концентрується в бюджеті.
Атамас П.Й. [20]	Видатки – це сума коштів, витрачених бюджетними установами в процесі господарської діяльності в межах сум, установлених кошторисом – головним плановим та фінансовим документом, що визначає обсяг, цільове призначення та поквартальний розподіл коштів. Тобто видатки – це державні платежі, що не підлягають поверненню (не створюють і не компенсують фінансових вимог).
Цветков А.М. [49, с. 84]	Видатки бюджету – це публічні, безперервні, прямі витрати держави.
Черничук Л.В. [50]	Видатки – державні платежі, які не підлягають поверненню. Вони бувають відплатними, тобто здійснені в обмін на товар чи послугу, або невідплатними. Категорія видатки не включає платежі в рахунок погашення державного боргу, які класифікуються як фінансування.

ДОДАТОК А

Систематизація поглядів дослідників щодо сутності поняття «видатки»

ДОДАТОК Б

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ [10]

Рівень освіти	Джерела фінансування:
Дошкільна освіта	• кошти засновника (власника); • кошти відповідних бюджетів (для державних і комунальних дошкільних навчальних закладів); • кошти батьків або осіб, які їх замінюють; • добровільні пожертвування та цільові внески фізичних і юридичних осіб; • інші кошти, не заборонені законодавством України
Загальна середня освіта	• кошти відповідних бюджетів; • добровільні грошові внески, одержані від підприємств, установ, організацій та окремих громадян; • гуманітарна допомога
Позашкільна освіта	• кошти відповідних бюджетів (для державних і комунальних позашкільних навчальних закладів); • кошти засновників (власників) (для приватних позашкільних навчальних закладів); • кошти, одержані за надання додаткових освітніх послуг, роботи, виконані позашкільним навчальним закладом на замовлення підприємств, установ, організацій та громадян, доходи від реалізації власної продукції, від надання в оренду приміщень, обладнання; • гуманітарна допомога; • дотації з місцевих бюджетів; • добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій та громадян
Професійно-технічна освіта	• кошти державного бюджету (для державних професійно-технічних навчальних закладів); • кошти засновників (для установ професійно-технічної освіти та професійно-технічних навчальних закладів); • кошти, одержані за професійну підготовку понад державне замовлення, курсову підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітників відповідно до укладених договорів з юридичними та фізичними особами, а також надання додаткових платних освітніх послуг
Вища освіта	• кошти відповідних бюджетів (для вищих навчальних закладів, які перебувають у власності державній, АР Крим, комунальній); • кошти додаткових джерел фінансування, не заборонені законодавством

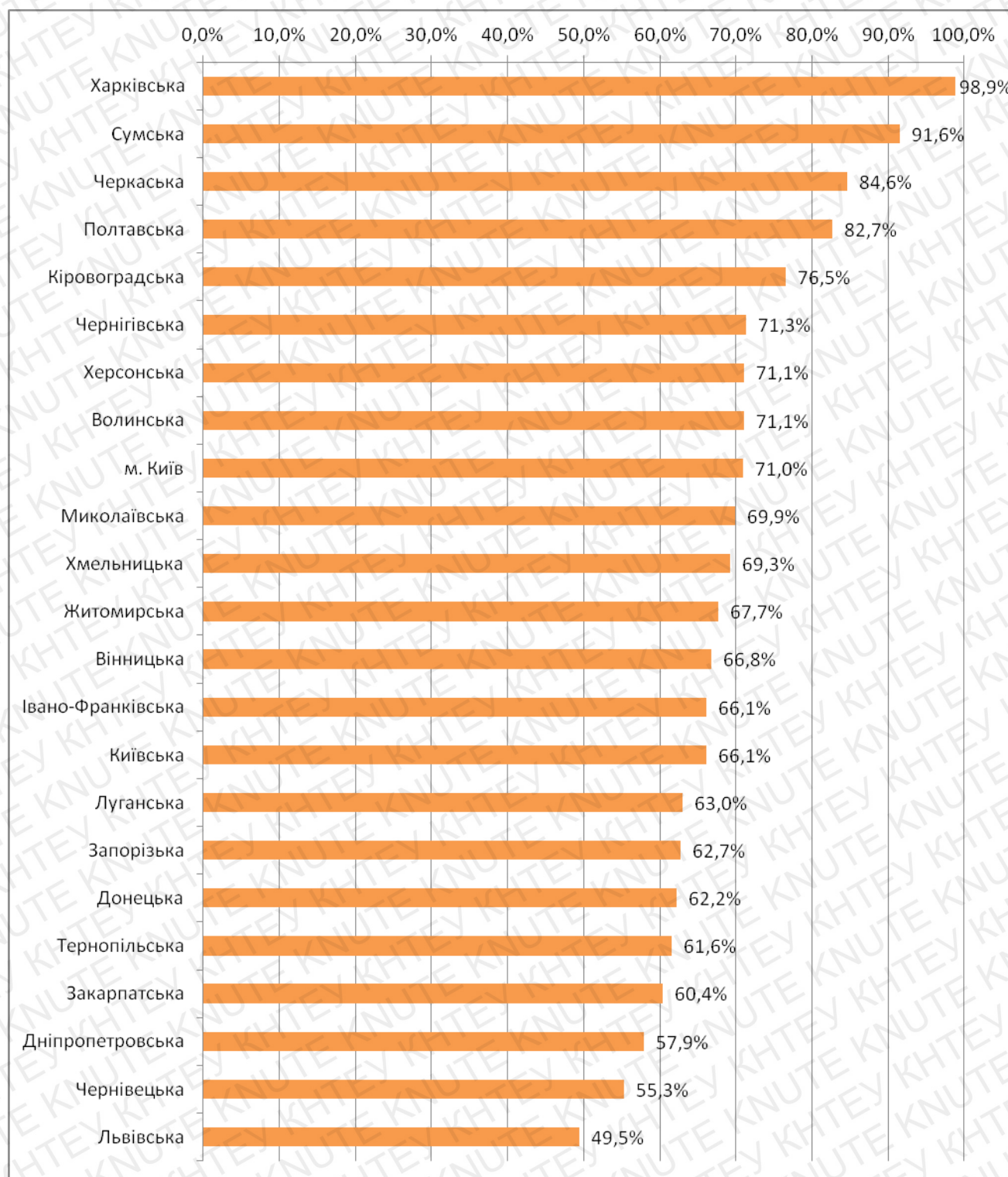
ДОДАТОК В

Виконання зведеного бюджету за видатками за функціональною класифікацією
видатків та кредитування бюджету [86]

	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
	План на 2017 рік з урахуванням внесених змін	Виконано за 2017 рік	План на 2017 рік з урахуванням внесених змін	Виконано за 2017 рік	План на 2017 рік з урахуванням внесених змін	Виконано за 2017 рік
Освіта	153 572 812 441,02	147 673 912 956,01	38 515 827 248,98	30 241 849 565,16	192 088 639 690,00	177 915 462 521,17
Дошкільна освіта	24 945 094 156,67	24 214 928 648,47	4 648 534 535,93	3 995 124 710,21	29 593 628 692,60	28 210 053 358,68
Загальна середня освіта	78 322 211 841,49	75 086 257 912,53	11 224 306 636,67	9 260 056 616,01	89 546 518 478,16	84 346 314 528,54
Загальноосвітні і навчальні заклади	70 302 328 245,32	67 483 036 267,72	10 556 858 413,85	8 708 339 081,62	80 859 186 659,17	76 191 375 349,36
Загальноосвітні і спеціалізовані та спеціальні школи-інтернати	8 019 883 596,17	7 603 221 644,81	667 448 222,82	551 717 534,39	8 687 331 818,99	8 154 939 189,20
Професійно-технічна освіта	8 518 240 690,04	7 537 604 338,22	829 777 572,55	741 267 849,86	9 348 018 262,59	8 278 871 188,08
Вища освіта	25 098 414 758,91	24 937 813 196,08	18 606 814 233,66	13 900 406 330,27	43 705 228 992,57	38 838 219 526,35
Вищі навчальні заклади I і II рівнів акредитації	7 333 669 928,91	7 195 303 356,95	1 842 522 443,23	1 554 727 007,15	9 176 192 372,14	8 750 030 364,10
Вищі навчальні заклади III і IV рівнів акредитації	17 764 744 830,00	17 742 509 839,13	16 764 291 790,43	12 345 679 323,12	34 529 036 620,43	30 088 189 162,25
Післядипломна освіта	1 064 048 966,69	1 034 410 028,59	429 611 784,23	373 876 105,57	1 493 660 750,92	1 408 290 192,84
Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	7 149 541 342,59	7 001 305 180,06	931 793 564,20	806 009 639,36	8 081 334 906,79	7 807 614 819,42
Програми матеріального забезпечення навчальних закладів	476 347 584,65	405 117 846,73	14 800 516,39	8 521 440,25	491 148 101,04	413 639 293,08
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти	738 920 700,00	737 454 629,92	398 131 744,15	332 795 906,91	1 137 052 444,15	1 070 250 536,83
Інші заклади та заходи у сфері освіти	7 259 992 399,98	6 719 021 175,41	1 432 056 661,20	823 790 966,72	8 692 049 061,18	7 542 818 142,14

ДОДАТОК Г

Охоплення дітей позашкільною освітою в гуртках закладів позашкільної та загальної середньої освіти /у відсотках від загальної кількості дітей шкільного віку (без закладів системи Мінкультури та Мінмолодьспорту, у розрізі областей)

Складено за даними Департаменту професійної освіти МОН України [87]

